

Diplomadolgozat

Szabó Gergely-Jenő

Vidékfejlesztési agrármérnök szak

Csíksereda

2023.

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Zetelaka község és a Zetelaki Közbirtokosság

Belső konzulens:	Dr. Péli László , egyetemi docens
Intézeti igazgató:	Dr. Bujdosó Zoltán , egyetemi tanár
Készítette:	Szabó Gergely-Jenő Neptun kód: DYU0JS Levelező tagozat Csíkszeredai Képzési Hely
Intézet/Tanszék:	Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Csíkszereda

2023.

Tartalom

1. Bevezetés.....	4
2. Szakirodalmi áttekintés	6
2.1. A vidék.....	6
2.2. A vidékfejlesztés fogalma.....	9
2.3. Vidékgazdaság	12
2.4. Közbirtokosság	13
2.4.1. A közbirtokosság jelenlegi formájának kialakulása.....	16
3. Saját vizsgálat.....	19
3.1. Kutatási célok, a vizsgálat hipotéziseinek bemutatása	19
3.2. A vizsgálat helyszíne Zetelaka község	20
3.2.1. Zetelaka község gazdasága.....	24
3.2.2. A Zetelaki Közbirtokosság.....	31
3.3. A vizsgálati módszerek és a vizsgálati minta bemutatása	39
3.4. A kutatási eredmények bemutatása.....	42
3.4.1. A kérdőíves kutatás eredményei.....	42
3.4.2. Az interjú eredményei	53
4. Következtetések, javaslatok.....	57
5. Összefoglalás	61
Irodalomjegyzék	63
Mellékletek	66
Függelékek	72

1. Bevezetés

„Porból lettünk, fából élünk!” - mondja a zetelaki székely. E mondás mögött több évszázados történelmi múlt és hagyomány rejtőzik, hisz évszázadokon keresztül a fa megmunkálása jelentette a megélhetést a közösségnek. Zsindelyfaragói, deszkavágó fűrészmalmai még néhány évtizede megélhetést biztosított a községnek. Zetelaka, egy olyan község, amelynek lakossága az évszázadok alatt töretlenül, sziklaszilárdan megállta és megállja a helyét, amely hű a természethez, kihasználja és megbecsüli annak minden ajándékát. Az erdő adja meg nekik azt, amit a föld nem adhat meg, megmutatta azt, hogy lehet bármilyen rendszer, háború, felkelés a zetelaki emberek teljes mértékben együtt tudtak és tudnak működni egymással. A faluközösségek megadják az embernek azt a plusz erőt, a támaszt, a biztonságérzetet, hogy igenis mindig van helyed itt, mert ide tartozol, egy család, egy vér és egy közösség vagyunk. Ebbe a csodálatos közösségbe születtem bele, itt éltek és élnek a felmenőim is.

Zetelaka legrégebbi közösségi gazdálkodási formája a közbirtokosság. A szabad „székfoglalást” követő a határvédelmi kötelezettséggel együtt járó előjogok egyike volt, amely a XVI. századtól biztosította a méltányos erdőgazdálkodást. A formát felszámolta ugyan a kommunizmus, de a pontosan követett, jegyzett vagyoni helyzetnek köszönhetően az 1989-es rendszerváltást követően megjelent földtulajdonjog visszaszolgáltató törvények alapján sikerült visszakapni a területeket, és egyesületként tovább működtetni a közbirtokosságot, amely a megváltozott gazdasági helyzetben, ha nem is nagy, de biztos jövedelemforrást jelent a községben élő tulajdonosoknak a környezetvédelem mellett.

A Zetelaki Közbirtokosság egy nagyon komplex, több ágú foglalkozású társulás, amelynek a vezetése nagy felelősséggel jár. A négy éves mandátumra megválasztott elnök és vezetőtanácsa felelősségteljes feladatok megoldására hívatottak. Ugyanúgy megbízható alkalmazottakra van szükség, akik fontos szerepet vállalnak a rájuk bízott munka elvégzésére. Mivel közvagyonról beszélünk, a cél a gazdasági fejlődés, a vezetőség mindent megtesz annak érdekében, hogy a közbirtokosság maximálisan kihasználja a lehetőségeket úgy a természeti, mint műszaki lehetőségek érdekében, akár önköltségi, vagy pályázati úton. Saját magam is rendelkezem közbirtokossági tulajdonjoggal, ezért fontos számomra is, hogy a vezetőség hogyan viszonyul a vagyon kezeléséhez, gazdaságilag merre tereli a tevékenységeket.

Diplomadolgozatomban a zetelaki közbirtokosság helyzetét vizsgálom. A szakirodalmi áttekintés című fejezetben taglalom vidékfejlesztés és vidékgazdaság

témakörét, a közbirtokosság jelenlegi formájának kialakulását, amelyek vizsgálata szükséges témám jobb megértéséhez. A saját kutatásban strukturált önkitöltős kérdőív segítségével gyűjtöm majd össze a zetelaki közbirtokossági tagok véleményét a vizsgált kérdésekről. A kérdőíves lekérdezés mellett interjút készítek a közbirtokosság elnökével is, azért, hogy többet megtudjak a közbirtokosság tevékenységéről és eredményeiről.

Kutatásom az alábbi hipotézisek mentén végzem:

H1: A terület alapú mezőgazdasági támogatás (APIA) ösztönző hatással van a mezőgazdasági munkálatokat végző gazdák számára.

H2: Az állattartó gazdák csökkentenék az állatállományt, ha a közbirtokosság csak a legeltetést biztosítaná.

H3: Zetelaka község egyik fő kitörési pontja a turizmusfejlesztés, a közbirtokosság támogatásával az agroturizmus fejlesztése által.

2. Szakirodalmi áttekintés

Az erdő Földünk, s a rajta élő emberek egyik életforrása, a természeti tényezőktől és emberi beavatkozásoktól függő életközösség és élőhely. Az erdő a földünk legfejlettebb életközössége, amely magában foglalja a talajban élő mikroorganizmusokat, a földfelszínen élő mohákat, gombákat, lág- és fás szárú növényeket, továbbá a benne élő rovar-, madárvilágot és vadállományt (Temesvári, 2009).

A közbirtokosság tárgya a legelő vagy az erdő területe, amelyet egy közösség együttes tulajdonában tartanak, amelynek használatát ma törvény szabályozza. A külön-külön vett részek tulajdonosi aránya a közbirtokosság formájától függően nagyon eltérő lehet. Használata a közbirtokosság hagyományos intézményén keresztül történik Erdélyben. A tulajdonosok csak a szóban forgó területet, vagyis anyagi vagy természetbeni - szintén szabályozott - saját bevételeit, valamint bizonyos esetekben a terület eladási jogát birtokolják. A statutum és koordináló jogszabály szűkíti az egyéni döntések körét a fenntartható erdőgazdálkodás érdekében.

A közbirtokosság intézménye Romániában csak az erdészeten maradt fenn. Egyes területeken a szántóföld egykor közösség általi művelésre került, de ez gyakorlatilag eltűnt (Kiss, 2007). Jelenleg Romániában a magán (nem állami) erdészeti ingatlanok 60% -át közbirtokosságok kezelik.

Amennyiben a székelyföldi közbirtokosságok erdővagyonára úgy tekintünk, mint egy sajátos társadalomtörténettel és – és ennek nyomán – sajátos mai működési modellekkel rendelkező vidéki térség gazdasági, társadalmi, kulturális és természeti potenciálja, akkor a vidékkutatás szemszögéből kutatni kell ennek a vidéki adottságnak a fontosabb jellemzőit.

2.1. A vidék

A szakemberek különbözőképp határozták meg a vidék fogalmát. Egyik az Európai Tanács által elfogadott Vidéki Térségek Európai Chartája szerinti a vidék fogalmát meghatározó definíciót figyelembe véve vidékfejlesztésen mindazon tevékenységek fejlesztését értjük, amelyek a vidéki településeken élő lakosság megélhetési körülményeinek, jövedelemszerzési lehetőségeinek az életminőségének javítására irányulnak, továbbá amelyek a természeti erőforrások, a környezet, a táj megőrzését szolgálják, és amelyek a vidéknek a társadalomban betöltött funkciójának ellátását erősítik.

A vidéken élők gazdasági és kulturális tevékenységei (kézművesség, ipar, szolgáltatások stb.), nem városi jellegű üdülési és pihenési (vagy természetvédelmi), továbbá más célokat szolgáló funkciók (Vincze, 2000).

A vidéki térségek másik elfogadott definícióját az OECD határozta meg, mely szerint valamely terület besorolása attól függ, hogy egy adott térség lakói milyen arányban élnek városi (150 fő/km² népsűrűség feletti) vagy vidéki (150 fő/km² alatti népsűrűségű) jellegű településen. Ennek függvényében a következő felosztást fogalmazták meg (Vincze, 2000):

- „többségében (alapvetően) vidéki régió” az, ahol több mint 50%-a a lakosságnak vidéki jellegű településen él;
- „meghatározóan (jellemzően) vidéki régió” – a vidéki települések népességének aránya 15 és 50% között van;
- „többségében (alapvetően) városi régió” az, ahol a lakosság kevesebb, mint 15%-a él vidéki településeken (Káposzta - Tóth, 2013).

A felsorolt három kategória értelmezése alapján elmondható, hogy a fejlett országok szerint vidék jellegű egy térség, ha a vidéki településeken élők aránya több mint 15%.

Átfogó értelemben a ruralitásnak három dimenziója van: a foglalkozási, a szociokulturális és az ökológiai. Foglalkozási értelemben a ruralitás a mezőgazdaság (vagy más nyersanyagtermelő ágazat) szinonimája. Szociokulturális értelemben olyan életstílust jelent, melynek alapját a várositól eltérő értékrendek, viselkedési formák és társadalmi attitűdök képezik. Az ökológiai ruralitás a természeti környezet fontosságának a felismerése az ember társadalmi életének minősége szempontjából (Starosta, 1994 idézi Ritter, 2008).

A vidék több oldalról megközelíthető, összetett társadalmi, gazdasági és kulturális fogalom. Az Unión belül sem beszélhetünk egységes használatról. Legtöbb esetben a vidék negatív értékekkel párosul, a fejlettebb, illetve városi területek ellentétéként (urban-rural viszony), vagy kizárólag, mint mezőgazdasági termelés színterét kezeljük.

A meghatározások alapján általában: a vidék, mint „nem városi” terület, vagy a vidéki „identitás” jellemzői: pl. extenzív földhasználat, a falvak jelenléte, társadalmi szokások, stb. (Káposzta - Tóth, 2013).

Az Európai Unió meghatározások tekintetében az Európai Bizottság 1997-ben megfogalmazott dokumentumában úgy ír, hogy az EU szintjén nincs egy egységesen elfogadott meghatározás, és azt javasolja, hogy a „vidéki társadalom” koncepció helyett

használják a „vidéki Európa” kifejezést. A vidéki Európa a régiókon keresztül terjed ki, a természetes vidék tájait, mezőgazdasági területeket, erdőket, falvakat, kisvárosokat, az iparosítás és regionális központok szigeteit foglalja magába. Teret ad a sokoldalú gazdasági és társadalmi tevékenységek szövedékének: mezőgazdasági vállalkozások, kis boltok és üzleti tevékenységek, kereskedelem és szolgáltatások, kis és közepes méretű ipari üzemek. Otthont ad a természeti erőforrások, élőhelyek, kulturális hagyományok nagy gazdagságának és egyre inkább fontos szerepre tesz szert a pihenési és szabadidős tevékenységekben (Corki Nyilatkozat, 1996 in Vincze, 2002).

Az EU vidék-definíciója szerint a községi jogállású települések mellett a tízezernél nem nagyobb lélekszámú városokat és azokat a térségeket tekintjük vidékinek, ahol az országos átlagnál nagyobb a mezőgazdasági foglalkozásúak aránya és nagyobb az agrárgazdaság súlya. Ezeken a területeken kisebb a zsúfoltság, a gazdasági tevékenység szorosan kötődik az élő környezethez, a népesség foglalkoztatásában és a gazdaságban jelentős a mezőgazdaság szerepe (Dorgai, 1999).

Az említett meghatározások ellenére sincs egy egységes mérce a vidéki térségek lehatárolására Európában és az Európai Unióban, mindössze két értelmezést jelölnek meg, amelyek nem mindig fedik egymást (Makkai, 2008):

- népsűrűség: vidéki térségnek számít az ahol a népsűrűség 100 fő/km² fő alatt van. Itt még figyelembe veszik a településszerkezetet, a területhasznosítást, gazdasági funkciókat és egyéb vidékies társadalmi mutatókat;
- foglalkozás: vidéki térség az, ahol a mezőgazdasági tevékenység és a zöld felület dominál, alacsony a népsűrűség és a lakosság nagy része mező-, erdő-, vad- és halgazdálkodásból él.

A konkrét lehatárolást illetően nemzetközileg az OECD által kidolgozott - népsűrűségen valamint az urbanizáltság mértékén alapuló - kategorizálás a legelfogadottabb. Ugyanakkor, a vidék fogalmának értelmezésekor egyre inkább előtérbe kerülnek azok a kutatások és eredmények is, melyek a globalizáció által érintett vidék gazdasági, társadalmi átstrukturálódásának, újfajta funkcióinak megjelenését és erősödését mutatják, és a kategória újfajta megfogalmazását, újragondolását javasolták (Ritter, 2008). A vidéki területek évtizedek óta fontos elemei a szakpolitikák – különös tekintettel a vidék- és területfejlesztés – formálásának. 2010-től az Európai Bizottság a nemzetközi (elsősorban OECD) és korábbi tagországi tapasztalatokat felhasználva új lehatárolást léptetett életbe. Ennek célja egy olyan konzisztens tipizálás bevezetése volt, amely megfelelő keretet biztosít az alapvetően vidéki, az átmeneti és az alapvetően városi

területeken zajló folyamatok összehasonlításához. Az új tipológia szükségességét az is indokolta, hogy az OECD tipológiájában a 150 fő/km² alatti népsűrűségű települések (LAU 2) vidékiként való definiálása nem minden esetben tükrözte a valós helyzetet (pl. nagyobb népességű, de szétterülő települések is alacsony népsűrűségűként jelentek meg). Az új besorolás legfontosabb különbsége az OECD tipizálással szemben, hogy a településszintű népsűrűségi értékek helyett 1 km²-es négyzetrácsos felosztás alapján – 300 fő/km² népsűrűségi küszöbértéket, és egy kilenc cellára aggregált 5000 fős értéket vesz figyelembe. Ennek alapján az EU népességének 32%-a él vidéki területen.

Az egységes használat nehézségei miatt az Unió, az OECD, és az Európa Tanács, a rurális térségek meghatározását nemzeti hatáskörbe utalta, mivel a tagállamok heterogenitása következtében nincs, nem is lehet egységes kategória. A népsűrűség figyelembevételkor sem egységes a határérték. Szélesebb körben elfogadottabb az OECD által kidolgozott kategorizálás, de az is sokat vitatott. Vannak új lehatárolási kísérletek, de nem terjedt el a használatuk (Ritter, 2016).

Hasonló megközelítésben, a vidéki térségek a városi és egyéb övezetektől az alábbi jól megkülönböztethető jellemzőkkel rendelkeznek (Vidékfejlesztési Programbizottság, 1997): a mezőgazdasági tevékenység dominanciája; a nyílt zöldterületek dominanciája, melynek ökológiai funkciói vannak; kis népsűrűség, nagy területen elszórt tulajdonok; mérsékelt nagyságú közösségek (települések); a fizikai foglalkozások elsődlegessége; a természetes táj megléte; a helyi vagy tájegységi kultúra megléte, mely az ember és a föld kapcsolatából ered.

Az Európai Bizottság által 1988-ban közzétett jelentés fektette le az új fejlesztéspolitikai közelítésmóddal kapcsolatos alapelveket. A dokumentum szerint a vidék vagy vidéki térség fogalma nem csupán földrajzi lehatárolást jelent, hanem az vonatkozik a társadalom és gazdaság egészének szerkezetére, a tevékenységek széles skáláját felölelve. A vidéki térségek nemcsak lakó - és munkahelyül szolgálnak, hanem a társadalom egésze számára kiemelkedően fontos funkciókkal bírnak (Kis, 2011).

2.2. A vidékfejlesztés fogalma

A vidékfejlesztéssel kapcsolatos felfogásoknak a sokfélesége általános sajátosság. Bár vannak igen jelentős közös jellemzők, a vidékfejlesztés mást jelent különböző korszakokban, eltérő régiókban és eltérő kultúrákban (Evans és társai, 2015).

A vidékfejlesztés magában foglalja a helyi lakosságot, annak életformáját, a foglalkoztatási helyzetet, a jövedelem-szerkezetet, a lakhatási körülményeket és a szolgáltatások szintjét, valamint a kulturális aspektusokat is. Mivel a mezőgazdaság történelmileg meghatározó gazdasági tevékenység a vidéki területeken, hatása alapvetően rányomja bélyegét a vidéki létformára.

A vidékfejlesztés területi politika, amely a vidéki gazdaság, mint egész fejlesztésére irányul. A mezőgazdaság a vidéki gazdaság kisebb vagy nagyobb részét teheti ki az adott régiótól függően és a gazdálkodók az egyik csoportja a vidékfejlesztés haszonélvezőinek. A vidékfejlesztés multiszektorális megközelítést hordoz magában, a mezőgazdaságon kívül gazdasági, szociális és környezetvédelmi célokat is követve (Maác, 2001).

A vidékfejlesztési intézkedések kiegészítik és teljessé teszik a Közös Agrárpolitika eszközeit. A vidékfejlesztési politika programfinanszírozás segítségével működik, tehát a vidékfejlesztési támogatásokhoz való hozzájutás feltétele, hogy olyan fejlesztési program készüljön, amelynek elemeit nem az EU, hanem a régió, illetve a tagállam állítja össze. A vidékfejlesztési támogatások sokkal inkább hozzáigazíthatók az adott térségek speciális igényeihez, mint a minden termelőnek egyformán járó agrártámogatások (Maác, 2001).

Moseley (2003) a helyi fejlesztések értelmezésével kapcsolatban párhuzamba állítja a helyi- és vidékfejlesztést. Ennek során öt fontos tényezőt különít el:

1. Helyi sokszínűség: miszerint minden vidéki terület szórványos népességgel és nyílt vidéki tájjal rendelkezik, ám a gazdasági és szociális körülményeik, problémáik, szükségleteik és fejlesztési lehetőségeik jelentősen eltérőek, ami a gyakorlatban helyi érzékenységet követel.
2. Egymásba fonódó vidéki problémák: ezeket egy középszinten kell megcélozni, valahol a nemzet vagy régió, és a falu vagy község között. Ezen a szinten lehet a legjobban szövetkezni, elérni a társultak közötti összhangot, és kibékíteni egymással a szektorokra vonatkozó, felülről lefelé irányuló prioritásokat a helyi szükségletekkel.
3. Helyi identifikáció és mobilizáció: a helyi emberek információ-, ötlet-, energia- és kezdeményező forrásként a helyi fejlesztés kulcsfigurái. A társadalmi tőke építése és mobilizálása, valamint a helyi tudásra és tapasztalatokra történő alapozás szükséges, de csak akkor valósítható meg.
4. A helyi erőforrások értékének előnyben részesítése: az importált nyersanyag és tőkepreferálása helyett, ez biztonságosabb és fenntartható jövőt teremt a gazdasági fejlesztésszáma. Ehhez a helyi erőforrások, valamint ezeknek az új üzleti

lehetőségek megteremtésére való potenciáljának ismerete, és a megfelelő hozzáértés szükséges. A helyi erőforrások helyi igénybevétele biztosítja, hogy a beléjük fektetett tőke a területen belül marad és újra hasznosul.

5. A globalizációval szembeni védelem: a helyi sokszínűség szándékos hangsúlyozása éshirdetése, minden helyi terület jellegzetességeinek támogatása, a helyi identitás, valamint ahozzá kapcsolódó különféle minőségi áruk és szolgáltatások fejlesztése és értékesítése.

Közel áll hozzám Moseley (2003) megközelítése, miszerint a helyi fejlesztés helyi szintű törekvés a fejlesztésre, azzal a céllal, hogy a helyi problémákra megoldást keressen, a helyi erőforrásokat felértékelje és hogy a helyi szereplőket mobilizálja.

A vidéki térségek Európai Chartája (1996) alapján a vidék fejlesztésének európai programja az alábbi pillérekre épül:

1. Fenntartható fejlődés: a célok elérését, az eredmények megtartását és folyamatos javítását hosszú távon biztosító eljárások alkalmazásával,
2. Esélyegyenlőség javítása: a vidéki és városi térségek között a közkiadások, az infrastrukturális beruházások, az oktatási, egészségügyi és hírközlési szolgáltatások egyensúlyának javításával,
3. Integrált megközelítés: a mezőgazdasági alkalmazkodás és fejlesztés, a gazdasági diverzifikáció, a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás, a környezeti funkciók fejlesztésén, valamint a kultúra, a turizmus és az üdülés elősegítésével,
4. Diverzifikáció: a gazdasági és társadalmi tevékenységek körének szélesítésével, az életképes vidéki közösségek fejlesztésével, a falvak megújításával
5. Helyi cselekvés, globális felelősség,
6. Alulról vezéreltség: a szubszidiaritás elvének megfelelően a lehető legnagyobb mértékű, az összes érdekelt partneri kapcsolatára épülő decentralizációval,
7. Egyszerű jogi szabályozás,
8. Programozás: a koherens és átlátható eljárásokat régióként összegző vidékfejlesztési programokkal,
9. Finanszírozhatóság: vidéki hitelezési technikák kialakítása, a bankszektor nagyobb részvételével, a kis és középvállalkozások pénzügyi korlátainak csökkenésével,
10. Intézményi háttér: a regionális és helyi önkormányzatok, valamint közösségi csoportok kapacitásaink és hatékonyságának fokozásával, a régiók és vidéki közösségek közötti tapasztalatcserével,
11. Folyamatos monitoring és értékelés: a hatások felmérése, a közpénzek jó

felhasználása, a társadalmi viták információval való megalapozása érdekében (Charta, 1996).

Hoggart és Buller (1994) javaslata szerint, tekintsük vidékfejlesztésnek azt a folyamatot, amelynek keretében kollektív erőfeszítések történnek a városi területeken kívül élő emberek jólétének és önmegvalósításának érdekében.

Buckwell és társai (1997) kutatásai során megállapította, hogy a vidékfejlesztés magába foglalja a helyi lakosságot, annak életformáját, a foglalkoztatási helyzetet, a jövedelemszerkezetet, a lakhatási körülményeket és a szolgáltatások szintjét, valamint a kulturális aspektusokat is: a hagyományos foglalkozásokat, ételeket, nyelveket, öltözködést és szokásokat.

Madarász (2000) a vidékfejlesztést a fejlesztés szó értelmezésével közelíti meg. A fejlesztés jelenthet ember – fejlesztést és hely – fejlesztést. Ennek értelmében vidékfejlesztés alatt nem csak a fizikai és társadalmi feltételek javítását kell érteni, hanem az ott élő embereknek azt a képességét is, hogy képesek kontrollálni és fenntartani a megfelelő feltételeket. A vidékfejlesztés egyik feladata, hogy ott, ahol a mezőgazdaság veszít a részesedéséből a foglalkoztatásban és a társadalmi kibocsátásban, ott más tevékenységekkel, kielégítő életszínvonalat biztosító feltételeket teremtsen. A vidékfejlesztést egy segítői módként értelmezi.

László a vidékfejlesztést így fogalmazza: *„szemléletmód és cselekvés sorozat, melynek révén fejlesztések valósulnak meg a vidékinek tartott területek társadalmi, gazdasági és környezeti érdekében, az ott élők egyetértésével és közreműködésével, belső források mobilizálásával, aktivizálásával és külső források bevonásával”* (László, 2010: 31.old.).

2.3. Vidékgazdaság

A vidékgazdaság a vidéki területeken található, nagy részben földhasználati irányultságú regionális gazdaság, amely magába foglalja:

- Az adott területen gazdasági tevékenységet végző (termelő, szolgáltató, szervező) és fogyasztó szereplőket;
- A gazdaságszervezeti kereteit jelentő civil- és hatósági szervezeteket, intézményeket;

- A tevékenységükhöz felhasznált, illetve a területen rendelkezésre álló erőforrásokat;
- Egymással, illetve a területen kívüli szereplőkkel, szervezetekkel fenntartott kapcsolatrendszer;
- Azokat a struktúrákat (ágazati, földhasználati, erőforrás-, kooperációs, koordinációs), amelyek a gazdasági tevékenységek általános kereteit jelentik (Ritter, 2019).

A vidékgazdaság erőforrásai: humán erőforrások; természeti erőforrások; táj- és tájképi erőforrások; települések; egyéb erőforrások (Fehér, 2005 idézi Ritter, 2019). Tehát, a vidéki térség olyan tájrészt jelent, amely alapvetően mezőgazdasági hasznosítású területekből és mérsékelt nagyságú beépített területekből (településekből) tevődik össze.

Fontos az egészséges, önszerveződő helyi közösség, ezért a vidékfejlesztés alapidokumentuma, a Vidéki Térségek Európai Chartája a következőket emeli ki az agrárgazdaság jövedelmezősége mellett (Makkai, 2008):

- a népesség számára alternatív jövedelemszerzést, megélhetési és foglalkoztatási lehetőségeket a gazdasági diverzifikáció és vállalkozásfejlesztés által
- egészséges vidéki környezet és táj fenntartása;
- a vidéki térség természeti, kulturális és épített értékeinek a megóvása;
- vonzóbb vidéki térség;
- a vidékkel kapcsolatban álló turizmus és kereskedelmi szolgáltatások fejlődése.

Az egyes vidéki térségek erőforrásai és egyedisége határozzák meg azokat a kitörési pontokat, amelyekre a fejlődést alapozni lehet (Porter et al. 2004). A vidékgazdaságok fejlődése, illetve a vidéki térségek gazdasági teljesítménye ilyen megközelítésben nem más, mint a helyi és globális erők kölcsönhatásának eredménye; másként fogalmazva a globális erők generálta megváltozott körülményekre, feltételekre adott helyi válaszok következménye. A kihívásokra a különböző vidéki térségek eltérően reagálnak, illetve alkalmazkodnak, ami fokozza azok diverzitását, tovább differenciálva a vidéket (Marini - Mooney, 2006).

2.4. Közbirtokosság

Minden egykori székely széknek, így Udvarhelyszéknek is volt közbirtokossága. Azért alakultak ki ezek a közösségi tulajdonformák, mert a székelyek a Kárpát-medencei

bevonulásuktól számítva „ősfoglalás” címen rendelkeztek ezekkel a területekkel. A székely szék, mint közigazgatási forma a XIII. században alakult. A közbirtokosság létrejöttétől a székely székek székhavasain levő erdőterületen az akkori lakosság szabad „erdőlési” (sz.m.: erdőgazdálkodás) jogot kapott. 1791–1812 között több erdélyi kormányszéki rendelet szabályozza az erdőgazdálkodást. 1799-ben kiadják az erdőgyűjtogatásról, 1800-ban az erdők fenntartásáról, 1807-ben az erdőrendtartásról, 1811-ben az „erdőlés rendjéről” szóló szabályzatot. Előírányozta üzemtervek készítését, amit kötelező volt betartani (Vajda, 2019).

Az 1989-es rendszerváltást követő, az államosított földterületeket viaszszolgáltató törvények alapján remény nyílt arra, hogy a közbirtokosságot úgy is, mint gazdálkodási formát, vagyonával együtt, újra a kommunista rendszer előtti viszonyrendszerbe helyezzék vissza. A hosszú jogi procedúrát követően sikerült visszaállítani az államosítás előtti állapotot, mivel a tulajdonjog visszaigénylésénél az akkori gazdasági regiszterben szereplő adatokat vették figyelembe. A közbirtokosság az 1/2000-es és a 247/2005-ös törvény alapján bírósági határozat által nyert újra önálló személyiséget. Az új formában egyesületként működik a közbirtokosság, amely létrehozta a saját erdészeti területét (Csiby, 1939).

A közös tulajdonú és közös használatú erdők, legelők haszonvételének szervezésére létrehozott, leginkább közbirtokosságnéven emlegetett gazdasági szervezeteknek többféle változata, formája létezett a Kárpát-medencében a 19–20. század fordulóján. A közbirtokossági formák sora a nemesi közbirtokosságoktól, a székely közbirtokosságokon, a jászkunsági közbirtokosságokon, a volt úrbéresek gazda és zsellérközösségein keresztül, a közösen vásárolt erdők és legelők közbirtokosságaig terjedt. Ez a sokféleség némiképp besugárzott a Székelyföld-re is, de kevés nyomot hagyott. A székely tájakon a legtöbb közbirtokosság az egykor kollektív nemességet élvező hajdani szabad székelyek, katonarendűek és provincialisták utódainak, a székely falvak és mezővárosok földet, beltelket birtokló gazdáinak gazdasági szervezeteként működött. Az ún. székely közbirtokosságok lehettek egy-egy falu, vagy egy-egy falu-rész, tízes közbirtokossági. A bejegyzett, hivatalosan működő 20. századi köz-birtokosságok legtöbbször egy-egy helység gazdáinak közbirtokait kezelték, illetve egy-egy helység azon gazdait fogták össze, akik jogosultak voltak a helység nevével jelölt közbirtokok haszonvételére. Azokban a falvakban, ahol a 20. század első felében működtek még a tízesnek nevezett „falurész-autonómiák”, a tízeseknek külön közbirtokosságaik alakulhattak (Petercsák, 2008; Garda, 2002).

A székely közbirtokosságok erdeinek és erdős legelőinek nagysága a 20. század első felében fölöttébb változatos képet mutatott. Akadt példa 100–200 holdas kis közbirtokosságokra, de előfordultak 4000–5000–9000 holdas közbirtokosságok is. Nyilvánvaló, hogy jelentőségük, gazdasági súlyuk, falun belüli szerepük összefüggött az általuk kezelt közbirtokok nagyságával. Azoknak a kis falvaknak, amelyek például Udvarhelyszék nyugati felén, vagyis a Hargita és a Görgényi hegység havasaitól távol feküdtek, meg kellett elégedniük 100–200–300 holdas közerdővel. Ráadásul ez a közerdő néha a falutól nagyon távol, a belső határtól elszakítva, úgy nevezett második határként, szigetszerű folt gyanánt terült el valamelyik havasban, más helységek havasai között. Ezzel szemben a Hargita, a Görgényi hegység, a Csíki havasok, a Gyergyói havasok közelében fekvő nagy lélekszámú falvak közbirtokosságai legtöbbször több ezer holdas erdőt és erdős legelőt mondhattak magukénak a havasban. Azok az erdők és erdős legelők, amelyeket a 20. század első felében a székely közbirtokosságok birtokoltak, korábban, a 17–18–19. században, legtöbbször a faluközösségek, vagy a 2–3 falut összefogó egyházközségek, a „megyék” kezelésében segítették a falvak népének életét (Bárth, 2001).

A 20. század első felében a közbirtokosságok az állami erdészeti hivatalokkal együttműködve igyekeztek megőrizni az elődöktől örökölt havasi erdőket. A közbirtokosságok régi rendszabályok újra fogalmazásával, a birtokosok kapuszámutáni, illetve szerre történő erdőőrzésével, máskor újabb erdőpásztorok munkába állításával védekeztek a fatolvajlás ellen. Ugyanakkor az erdészeti hatóságok már kötelezték a közbirtokosságokat arra, hogy időnként csemeteültetéssel, illetve csemete magok vetésével növeljék az erdők területét. A közbirtokosságok legtöbbször több napos közmunkák szervezésével teljesítették havasi csemeteültetési kötelezettségüket. Több közbirtokosság csemetekertet is fenntartott. Azokban a falvakban, ahol a 20. század első felében a tizesek már nem rendelkeztek birtokokkal és jelentős falurészi önállósággal, illetve ahol korábban a faluközösség szervezte az állatlegeltetés egészét, a közbirtokosság, mint a közös legelők kezelője, természetesen felvállalta a falubeli állatállomány legeltetésének szervezését. A birtokossági tanács minden év tavaszán döntött arról, hogy a határ mely részén legelhetnek az állatok. A nagyobb közbirtokosságoknak legtöbbször volt pásztora. A juhok pásztorait, a majorokat vagy bácsokat a juhtartó esztenatársaságok fogadták, de az esztenáknak a közbirtokosság biztosított helyet (Bárth, 2007).

2.4.1. A közbirtokosság jelenlegi formájának kialakulása

A közbirtokosság Erdélyben, főleg a XX. század történetében azt a gazdasági erőt jelképezte, amely faanyagával és legelőivel, ezen a földművelésre kevésbé alkalmas tájon a székely családok számára erőforrást jelentett a létért, a megmaradásért folytatott küzdelemben.

Erdélyben a közbirtokosságok a magyar liberális jogalkotásnak köszönhetően jöttek létre. A XIX. századi törvények lehetővé tették a vagyontársaságok működését, az erdő és legelő területek ésszerűbb hasznosítását. Ezek közé tartozott a legeltetés és a közös kaszálás megszervezése, a közbirtokossági erdők felügyelete, a közösségi fa kivágása és feldolgozása. A XIX. század végén a közbirtokosságoknak három fontosabb formáját jegyezték: az erdőközösségeket, legelőközösségeket és a hegyközösségeket (Csiby, 1939).

Az 1908-as esztendőől kezdődően a székely vagyontársaságok erősebbé váltak: belső viszállyaik csökkenésével, a birtokukban lévő hatalmas fatömegeknek árverés útján való értékesítésével a közbirtokosságok jelentős módon hozzájárultak ennek a mezőgazdasági szempontból terméketlen térség anyagi gondjainak enyhítéséhez. A századforduló korában létrejövő erdőbirtokosságok és legelőtársulatok a XX. század folyamán a kis- és középbirtokosok vagyonbiztonságát, összességükben pedig a székelység gazdasági autonómiáját biztosították (Csiby, 1939).

Az első világháború utáni politikai környezet, a magyar közigazgatásnak a román adminisztrációval való felváltása nem nagyon kedvezett a közbirtokosságok életkeretének. A két világháború közötti időszak első évtizedében a közbirtokosságok az 1921-ben kiadott 24-es Földreform törvény alapján voltak bejegyezve, 1929-től kezdődően pedig a szövetkezeti törvény, illetve ennek többször is módosított változatai biztosították a vagyontársaság számára szükséges működési keretet. Az 1940-es évi bécsi döntés gazdasági, politikai körülményei ismét módosították a székely vagyontársaságok jogi helyzetét. Ekkor ugyanis a székely közbirtokosságok a magyar törvénykezés értelmében erdőbirtokossági társulatokká alakultak át. Megalakultak az úgynevezett erdőipari szaktanácsok is, melyek nemcsak az értékesítésre kerülő famennyiség eladási árát állapították meg, hanem egyben a kitermelő üzemek kijelölésében is segítséget nyújtottak a közbirtokosságoknak. Ebben az időszakban általánossá váltak a „házi kitermelések”, főleg pedig a közbirtokossági fűrészüzemek. A közbirtokosságok életében tehát új szempont

érvényesült: a hatékonyság követelményének egyre inkább előtérbe kerülése (Garda, 2000).

A jövedelmezőség, a félkész és készárúk felvevőpiacának biztosítása érdekében újra alakultak a nagyobb térségeket átfogó fakitermelő szövetkezetek, új, főleg a mezőgazdasággal összefüggő fűrészüzemek, fűrészkörzetek, faanyag raktárak, műhelyek, fogyasztási és beszerzési raktárak létesültek, és ide tartozott a bel- és külföldi piacok megszervezése, gyárak, ipartelepek kibérlése, vásárlása, építése, famagtermelés és értékesítés, őstermelés termékeinek megvétele, eladása céljából (Garda, 2000).

A közbirtokosságok működését jogszabályok mentén igazgatják.

1. A vagyoni viszonyok szabályozása

A köztulajdon és a magántulajdon megkülönböztetése „arányos” eljárással kezdődött. A közös erdőtulajdont a szántóterületekkel egyenlő arányban osztották el, amely eltér az eddigiekben alkalmazott egyenlőségi logikától, és a telített térségek társadalmi egyenlőtlenségeinek súlyosbodásához vezetett. A tulajdonos nem az erdő birtokosa, hanem megszerzett jövedelmével arányosan részesedett belőle. De ezt a jogot elidegeníthették. A 100 hektár feletti terület kezelése szempontjából már magántulajdon lehetett. Később a vagyonszövetséget jogilag elkülönítették az adminisztratív szövetségtől és a közösség vezetésétől is. Így nem a falu vezetőségének, hanem a rendőrség felsőbb testületének volt alárendelve, amely biztosította a működését (Kiss, 2007).

2. A közös vagyonkezelés jogszabályai

Új lépésként bevezetésre került a számviteli kötelezettség, és a tevékenységeket elválasztották: a kitermelés (munkatervek) és az erdő irányítása a felsőbb állami hatóságoké volt, de az adminisztráció a közbirtokosság kezében maradt (Kiss, 2007).

3. A közbirtokosság felépítése és működése

A közbirtokosság átvette az erdészeti intézmény helyét, működése hasonló volt a Kft-hez. A nemzeti törvényben meghatározott elvekkel összhangban működött. A döntések a tagok (a tulajdonosok közgyűlése) döntései voltak, akik a hatáskörükhöz tartozó esetekben többségi szavazással döntöttek, és a tulajdonosok a vagyonukkal arányos szavazati joggal rendelkeztek. A választott menedzsment (a vagyonvédelmi tanács) az adminisztrációs feladatokat tölti be: elnök, alelnök, közjegyző, pénztáros, erdészeti ellenőr (évszázadokon át a társaság alkalmazottakat fizetett). Feladataikat a statútum írta le. Csak kisebb ügyekben dönthettek. Tevékenységüket 20 fős ellenőrző bizottság irányította (Kiss, 2007).

Az intézményesítés az ésszerűsítést szolgálta volna, de a bürokratizálásnak nem mindig volt pozitív eredménye. Az erdélyi közbirtokok működésével kapcsolatban Kiss (2007) számos problémát említ, mint például „Az erdő árucikké történő átalakítása fokozta a társadalmi polarizációt, a közbirtokosság és a falu vezetésének szétválasztása megduplázta a falu irányítását.” a saját érdekeikből betöltött pozíciójukból vagy a nyilvános ügyekre gyakorolt nyomás (korrupció) eszközeként.

Az fentiek az 1948 előtti helyzetet jellemezték. A szocialista rendszer szétesésével az 1991-es és a 2000-es törvények értelmében, az újra-privatizáció során lehetőség nyílt a magán- és a társas erdők visszajuttatására is, a felső határ 20 hektár a közbirtokossági erdők visszaigénylése esetén (ezt később visszavonják), ugyanakkor kötelezte az társulási egyesületek szervezését. A rekonstruált közbirtokosságok alapja (csak állam) az 1948 előtti minta, de most már magán-közbirtokosságok is szerveződhetnek, és gyakori, hogy egy településen több magán- vagy állami közbirtokosság is működik.

Tehát, ahogy az előbbiekben láthattuk, a közbirtokosság intézménye a közösséggazdálkodás egyik formája, amely átmenetet képvisel a természeti erőforrások magánjellegű és külsőleg szabályozott kezelése között. Romániában fenntartható formának bizonyult, különösen az erdőgazdálkodásban, bár korábban a szántóterületek igazgatásában használták, és más területeken ma is ismertek (pl. a vízgazdálkodásban). A privatizációt az erőforrások hiánya hangsúlyozza, de a közösségi ellenőrzés továbbra is ésszerű, mivel a közösségi érdek az egyéni cselekvés korlátozását igényli ott, ahol az erőforrás megosztott kezelése megfelelőbb. Előnye az átlátható ellenőrzés lehetősége egy kisebb közösség részéről, az állam (jogi) ellenőrzésével kombinálva. Ez a kettősség lehetővé teszi a helyi problémák rugalmas megoldását, garantálva ezzel az erőforrások fenntartható kezelését. Az állami ellenőrzés valójában csak akkor pozitív, ha nem szünteti meg a helyi követelményeket, ha rugalmas. Vannak azonban olyan közbirtokosságok is, amelyek állami ellenőrzés nélkül működnek. Ezekben az esetekben előnyös a kölcsönös (hivatalos vagy informális) megfigyelés és a tagok napi találkozója, így átláthatóbbá válik a tevékenységük.

3. Saját vizsgálat

3.1. Kutatási célok, a vizsgálat hipotéziseinek bemutatása

A kutatásom célja megvizsgálni Zetelaka községben élő, vagy távolban élő, de zetelaki közbirtokossági arányjoggal rendelkező személyek viszonyulását a Zetelaki Közbirtokossághoz, valamint a közbirtokosság tevékenységével való elégedettség mértékét. Közös birtoklásról beszélünk, így a döntések is közösen kell, hogy szülessenek. A nem megfelelő hozzáértéssel kezelt, művelt birtok következtében anyagi és természetbeni károk is keletkezhetnek. Szükséges egy irányt felvenni annak érdekében, hogy fejlődő és fenttartható gazdálkodás alakuljon ki. A következő cél, hogy a közbirtokossági tulajdonjoggal rendelkező személyeknek ne csak az osztalék utáni juttatás legyen, hanem a saját területeken végzett mezőgazdaságból származó többlet terményeiket értékesíteni tudják a közbirtokosságnak. Az állattartás előnyei, a legelőink lefedése a terület alapú támogatásra (APIA) ebből származik egy plusz jövedelem, aminek egy bizonyos részét a közbirtokosság kioszt a tulajdonosoknak, a többit a legelők karbantartására fordítja. A következő céлом bevonni a fiatalabb tulajdonjoggal rendelkező személyeket, megvizsgálni és megállapítani a köztük és az idősebb korosztály közti elvek különbségét vagy hasonlóságát. Párhuzamosan több tevékenységet is folytató közbirtokosságunk fontosságára vagy kevésbé fontosságára kerestem a választ, szükséges-e az a tevékenység, vagy visszahúzza a gazdaságot a fejlődésben.

Fontosabb kutatási kérdéseim a következők:

- Folytat-e a válaszadó valamilyen gazdasági tevékenységet a Zetelaki Közbirtokossággal együttműködésben?
- Folytatná-e a mezőgazdasági tevékenységet, ha megszűnne a területalapú támogatás (APIA)?
- Foglalkozna-e állattartással, ha a Zetelaki Közbirtokosság nem vállalna szerepet az értékesítésükben?
- Vidékfejlesztés szempontjából mely tevékenységet javasolná megvalósítani a válaszadó a közbirtokosság által?
- Elégedett-e a válaszadó a Zetelaki Közbirtokosság vezetőségével illetve az általuk végzett munka hatásával a település gazdasági fejlődésére?

A kutatási kérdéseim birtokában megfogalmaztam hipotéziseimet:

H1: A terület alapú mezőgazdasági támogatás (APIA) ösztönző hatással van a mezőgazdasági munkálatokat végző gazdák számára.

H2: Az állattartó gazdák csökkentenék az állatállományt, ha a közbirtokosság csak a legeltetést biztosítaná.

H3: Zetelaka község egyik fő kitörési pontja a turizmusfejlesztés, a közbirtokosság támogatásával az agroturizmus fejlesztése által.

3.2. A vizsgálat helyszíne Zetelaka község

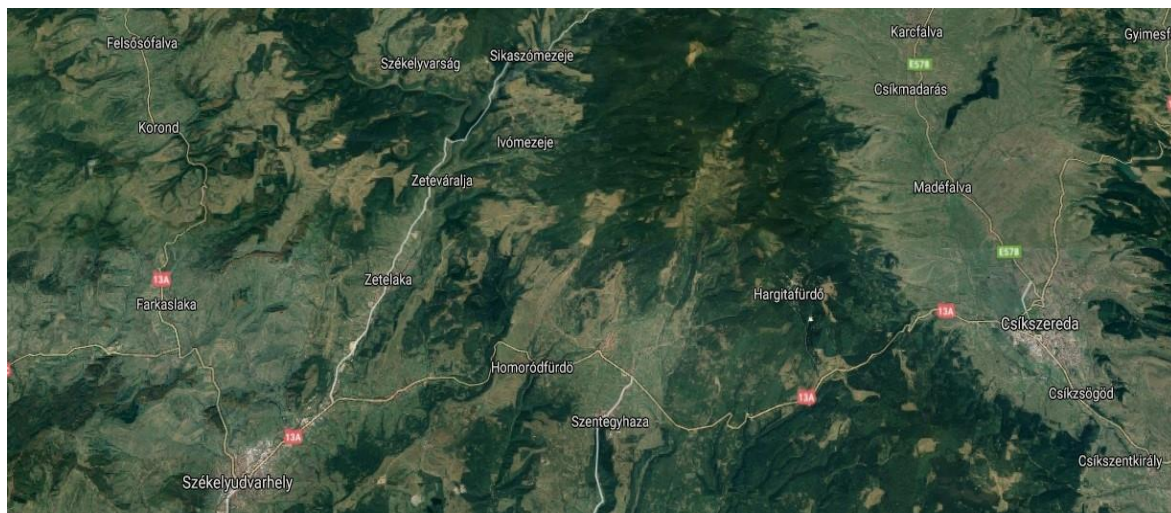
Hargita megye egyik népes nagyközségét, Zetelakát, 1333-ban említik először a pápai tizedjegyzékben. Orbán Balázs Székelyföld leírásában így írja: „Zetelaka oly régi telepítvény, hogy a csíki krónikában még a Szent-István előtti korban is előfordult.” Zetelaka községközpont (románul Zetea) Románia középső részén, Hargita megyében, Udvarhelyszéken található, a Nagy-Küküllő völgyének felső, hegyvidéki szakaszán (1. ábra).

1. ábra: Zetelaka község elhelyezkedése Romániában, Hargita megyében

Forrás: saját szerkesztés a <https://hu.wikipedia.org/wiki> alapján, 2023.

Zetelaka község közigazgatási területéhez tartozik Zeteváralja, Ivó, Sikaszó, Küküllőmező, Deság. A község tengerszint feletti átlagos magassága 550 m, területe kb. 19.255 hektár. Az adminisztratív terület 36,06 %-át a mezőgazdasági területek, a kaszálók és szántók adják, hasonló arányban 37,67 % - ban találunk erdős területeket, míg a legelők az összterület 18,04% át teszik ki (2. ábra).

2. ábra: Zetelaka község és a környező városok, községek, falvak, erdők

Forrás: saját szerkesztés, google térkép alapján, 2021.

Zetelaka község lakói már a XVI-XVII. században művelni kezdték az addig terméketlen bokros területet, ami hosszú és kitartó munkát követelt. A népesség szaporodásával lehet magyarázni azt is, hogy a falutól tíz-tizenöt km-re kis erdei házak épültek. Amikor már igen felduzzadt a lakosság, megkezdődött a természetes kaszálók feltörése és a szántóföldi növénytermesztés. Természetesen ez a takarmánynövények csökkenéséhez vezetett. Új kaszálóterületekre volt szükség és ezért újabb és újabb erdőket irtottak ki. Zetelaka a zsidóképzés és famegmunkálása fellegvára volt a közelmúltig. A zetelakiak olyan székely falutörvényeket hoztak, amelyek ma is példaértékű környezetvédő intézkedések lehetnének. Szigorúan szabályozták az értékes erdők, a tölgyfa és bükkfa védelmét, törvény írta elő a gyümölcszedés folyamatát és azt is, hogy melyik fafajtából milyen termék állítható elő. A zetelakiak meggyőződéssel vallották és vallják, hogy: „*A fa mennyiségéből nem szerezhető nyereség, csupán a megmunkálásából.*” (Jakab, 1901).

A Zetelaka környéki tanyavilág kialakulásának az volt az oka, hogy a falu létszámgyarapodása illetve a földalap használatában végbement változásoknak köszönhetően szükségessé vált a falu környékén fekvő kaszálók, legelők feltörése és szántókká való átalakítása gabona termesztésének céljából. Így szükségessé vált a távol eső

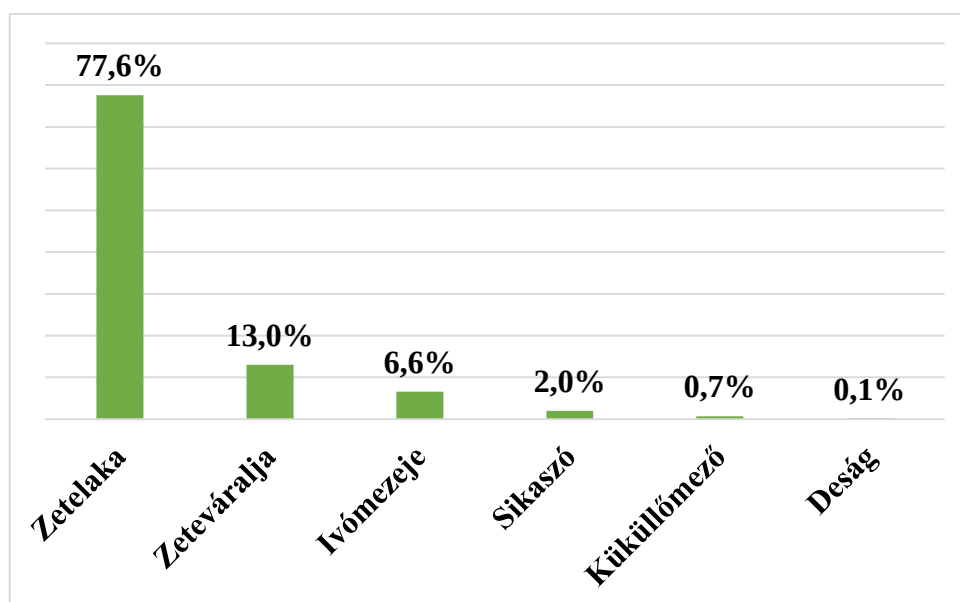
hegyvidék adta természetes legelők és irtványok során nyert kaszáló kihasználása, amelyek kezdetben alkalmi szálláshelyek, később gyér tanyavilággá alakultak. Művelés alá fogták az addig terméketlen, bokros területeket. A népesség gyarapodásával lehet magyarázni azt is, hogy a falutól 10-15 km-re erdei házak és az állatoknak istállók, szénapadlások épültek. Erre a kényszer készítette Zetelaka lakosságát. Amikor már túlszaporodott a lakosság, megkezdődött a szántóföldi földművelés. Természetesen ez a takarmány termesztés csökkenéséhez vezetett, melynek következménye az állatállomány rohamos csökkenése: a lakosság ráébredt arra, hogy a kaszálókat valahol pótolni kell. Ekkor kezdik az erdőket nagymértékben irtani: terjedelmes tisztások keletkeznek, és itt kezdték termelni az állatoknak szükséges szénamennyiséget. Később felismerik, hogy ebben a földben még a szántóföldi kultúrnövényeket is meg lehet termelni. Így kezdik termelni a burgonyát, zabot, rozst és kis mértékben és ahol lehet, a búzát is (Deák, 2000).

Zetelaka erdős területei igen változatosak: 59% lucfenyő, 5 % jegenyefenyő, 29 % bükk, 5 % tölgy. Az erdőkben mindenféle nagyvad megtalálható, többek között medve, hiúz, farkas, nyest, róka, vaddisznó, szarvas, őz. Az erdők és füves területek gazdagok a zamatos gyümölcsök és értékes gyógynövények tekintetében is. Elterjedt a boróka, fekete és vörös áfonya, erdei szamóca, különféle gombák (Zetelaka Község Fenntartható Fejlesztési Stratégiája 2015-2020, 2015).

A demográfiai elemzéssel, a község emberi erőforrásainak feltérképezése során, a Zetelaka községben zajló népesedési folyamatokat igyekszem feltárni, rámutatva az abban rejlő potenciálra és az abból fakadó szükségletekre is. Az itt élők erős helyi identitással rendelkeznek, hűen őrzik és ápolják székely örökségük. A település arculatát és hangulatát nagyban meghatározzák a kulturális és vallási hagyományok. Évszázadokon keresztül a fa megmunkálása biztosította a lakosság számára a mindennapi megélhetést. Napjainkban a fafeldolgozás mellett a turizmus is jelentős részét adja a helyi gazdaságnak. A fa nem csupán a helyiek megélhetését tette lehetővé, hanem ahhoz is hozzájárult, hogy a község lakói igen gazdag székely épített örökséggel büszkélkedhetnek, táj jellegű házak és székely kapuk sokasága gyönyörködteti az ide érkezőket.

A Közép-romániai fejlesztési régió lakosságának 13,1%-át Harghita megye lakossága adja. A terület a 2011-es adatok szerint 310.867 főt számlál, amelynek 12,96 %-a román, míg 85,21%-a magyar nemzetiségűnek vallja magát. Az állandó lakosság nagyobb része 57,4% vidéki, míg 42,6% városi környezetben él (Zetelaka Község Fenntartható Fejlesztési Stratégiája 2015-2020, 2015).

Az állandó lakosság létszáma Zetelaka községben 1992 és 2011 között 4,75%-al csökkent (Népszámlálási adatok, 2011), a 2022-es népszámlálási adatok még feldolgozás alatt vannak. A lakosságszám negatív alakulására leginkább a ki és elvándorlás nagy mértéke adhat magyarázatot. A rendszerváltás utáni években, ebben a térségben is érzékelhető volt a Magyarországon munkát vállalók magas aránya. A külföldi munkavállalási tendencia az Uniós csatlakozás után sem szűnt meg, bár némileg átalakult: a korábbi magyarországi úti célok helyett, távolabbi országokba is utaznak székely munkavállalók. Az 5643 lelket számláló Zetelaka község az ötödik legnépesebb községközpont Hargita megyében. Zetelaka község állandó lakosságának túlnyomó része Zetelakán, a községközpontban él. Jelentősen kevesebb a zeteváraljaiak lélekszáma. Ivó, Sikaszó, Küküllőmező és Deság állandó lakossága a község alig 9,37%-át adja, miközben ezek a települések turizmus szempontjából a község vonzerejének meghatározó tényezői, a helyi turizmus nélkülözhetetlen pillérei (3. ábra).

3. ábra: Zetelaka község népességének megoszlása települések szerint (%)

Forrás: saját szerkesztés Zetelaka Polgármesteri Hivatalának adatai alapján, 2022.

A népességszám alakulása mellett a demográfiai jellemzők tekintetében azt is figyelemmel kell követnünk, hogyan oszlik meg a lakosság korcsoportonként. Mindezek fontos alapot nyújtanak úgy a gazdasági, mint a szociális, az oktatási vagy éppen az egészségügyi hosszú távú tervezés során. A 2011-es adatok alapján elmondható, hogy kedvező képet mutat a község korösszetétele. A népesség legnagyobb részét az aktív korúak adják (15-64 év). Ebbe a korcsoportba összesen 3807 főt sorolhatunk, ők a helyi

lakosság 67,46%-át jelentik (Zetelaki Polgármesteri Hivatalának nyilvános adatai alapján, 2022).

3.2.1. Zetelaka község gazdasága

Zetelaka község elhelyezkedése, infrastruktúrája és gazdasági adottságai mellett a kultúrának, a társadalmi viszonyoknak és a lakosság habitusának is befolyásoló hatása van a vállalkozások kialakulására és működésére. A vidéki vállalkozókat vállalkozásuk létrehozásában gyakorta a helyi munkaerőpiac korlátozott lehetőségei motiválják, így igyekeznek önmaguk számára a megélhetést megteremteni, anélkül, hogy el kellene hagyniuk közösségüket, családjukat. A települések túlélésének ma már elengedhetetlen része a saját adottságokhoz igazodó helyi gazdaságpolitika kialakítása. A helyi gazdaságfejlesztés gyakorlatának vizsgálata során lényeges momentum a helyi szereplők véleményének megjelenése a fejlesztési irányok kijelöléséhez és a tervek elkészítéséhez kapcsolódóan. Ezért egy önkormányzatnak ma már feladata, hogy rendszeres és formalizált találkozók tartson a gazdasági szereplők bevonásával. Az utóbbi években Zetelaka községben is elindult egy olyan fórum-sorozat, amely az önkormányzat és egyéb hivatalos intézmények, illetve a gazdasági szereplők közti kölcsönös tájékoztatást igyekszik lehetővé tenni és az együttműködés feltételeit megteremteni. Napjainkban azok a vállalkozások tudnak sikeresek, lenni, amelyek képesek megteremteni és növelni versenyképességüket, fejleszteni tudják üzleti és működési környezetüket, amelyek megfelelő piaci ismeretekkel és hosszú távú stratégiai tervekkel igyekeznek kivédeni a piaci versenyből fakadó kihívásokat. Ugyanakkor nagyon fontos tényező az is, hogy a vállalkozók ismerjék az elérhető forráslehetőségeket, amelyeket a román állam vagy az Európai Unió támogatáspolitikája biztosít. Zetelaka község alkalmazottat foglalkoztató vállalkozásainak legnagyobb része, 79,7 százaléka csupán 1-9 közötti alkalmazotti létszámmal rendelkezik, mindössze 13 cégnél dolgozik 10-49 közötti munkavállaló, egyetlen vállalat pedig több mint 50 alkalmazottat foglalkoztat. Legtöbb cég a kiskereskedelmi szektorban tevékenykedik, ezt követi a feldolgozóipar, majd a szállítás és raktározás. Ezen a három területen tevékenykedik a zetelaki cégek 48,5 százaléka. Jelentős szektorok még a mezőgazdaság, a vendéglátóipar és az építőipar.

Zetelakán jelenleg 187 vállalkozás van nyilvántartásba véve a község területén (Zetelaka Polgármesteri Hivatalának adatai, 2021), azonban nincs kimutatás arról, hogy az egyes vállalkozások milyen jogi formában, mely területen fejtik ki tevékenységüket és

milyen mértékben alkalmazzák a helyi munkaerőt. Részletes nyilvántartás nélkül nagyon nehéz felmérni a helyi munkaerő-piaci szükségleteket, ez lehet az oka annak az általános jelenségnek, hogy a község területén nincsenek összhangban egymással a munkaadók elvárásai és a munkaerő szakképzettsége. A község vállalkozói szerint az aktív munkaerő nagy része szakképzetlen munkaerőnek tekinthető. Azok a szakmunkások, akik a helyi vállalkozásokban dolgoznak 40-50 év körüliek, a fiatal felnőttek körében ugyanis szinte teljesen hiányoznak a szakemberek. A következő területeken újjá kellene éleszteni a szakoktatást: faipar, vasipar (lakatos, esztergályos), textilipar és turizmus (1. táblázat).

1. táblázat: Zetelaka község foglalkozásszerkezete (%)

Ágazat	Cégszám (%)	Forgalom (%)
Kereskedelem	14,40%	11,60%
Komplex ipar	2,90%	1,60%
Könnyűipar	12,90%	45,60%
Szellemi szolgáltatások	7,90%	2,00%
Egyéb szolgáltatások	7,20%	1,20%
Szállítás	9,40%	13,20%
Építkezés	7,20%	10,80%
Mezőgazdaság	18,00%	8,60%
Bányászat	0,70%	0,10%
Szállodák és vendéglátás	19,40%	5,30%

Forrás: Zetelaki Polgármesteri Hivatalának adatai alapján, 2022.

Zetelaka község mezőgazdasága jellemzően az állattartásra összpontosít, kisebb jelentőséggel bír a növénytermesztés, hisz a legfrissebb felmérések alapján a szántóföldi kultúrába vont terület nagysága összességében nem haladja meg az 50 hektárt. Ez nagymértékben köszönhető a jelenlegi EU támogatási normatíváknak, amely jobban támogatja a legelőket és kaszálókat, mint a termesztett területeket. Ezért fontos, hogy a meglévő területeken a gazdálkodás megmaradjon, akár infrastrukturális fejlesztésekkel, mint például mezei utak kialakításával és karbantartásával. Ezek a fejlesztések össze tudják kapcsolni a mezőgazdasági területeket a turisztikai fejlesztésekkel is, így a terményt el lehet akár közvetlenül is adni a településre látogató vásárlóknak. A helyi mezőgazdálkodás elősegítése érdekében fontos kialakítani egy helyi piacot is, ahol a helyi gazdálkodók minőségi termékeket tudnak kínálni közvetlenül a helyi vásárlóknak. A szakemberhiány pótlása érdekében fontos lenne a meglévő szakembereket bevonni, akik szakmai tudásuk bevetésével segíteni tudják a gazdálkodni akarókat (2. táblázat).

2. táblázat: Területhasznosítás szerinti megoszlás (km²/%)

	Terület (km ²)	Százalék (%)
Teljes közigazgatási terület	189,7	100,00%
ebből szántó	10,7	5,60%
ebből egyéb mezőgazdasági terület (pl. legelő, gyümölcsös)	65,8	34,70%
ebből erdő	106,7	56,20%
Ebből egyéb nem mezőgazdasági terület (pl. beépített területek, utak, folyók)	6,5	3,40%

Forrás: Zetelaki Polgármesteri Hivatalának adatai alapján, 2022.

Zetelaka gazdaságát a turizmus, a turisztikai vonzerők is befolyásolják, hiszen a település Udvarhelyszék a székelyföldi régió egyik kedvelt úti célja a turisták számára. A térség turizmustörténete a rendszerváltás után kezdődött, amikor a magyarországi turisták jelenléte szinte tömegessé vált. A magyarlakta helységek vonzerejét azóta is autentikus jellegük adja, az ide érkező magyarországi turisták tulajdonképpen azt keresik, ami saját közösségükből már kiveszőben van, vagy teljesen hiányzik. Ezekben az időkben került fel Zetelaka község is a régió turisztikai térképére, és az elmúlt évek alatt a faluturizmusra rendezkedett be. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet és a Kvantum Research Kft. munkatársai 2013-ban egy átfogó vizsgálatot végeztek a székelyföldi turizmus feltérképezése céljából. Eredményeiket a „Székelyföldi Turisztikai Régió?” című publikációjukban tették közzé és ismertették. A kutatások azt igazolják, hogy a székely turizmust leginkább a belföldi román piac tartja működésben, hiszen a kedvelt üdülőközpontok (Kovászna, Szováta, Tusnádfürdő) a román turistákat nagyszámban vonzzák a térségbe. Amikor napjainkban Székelyföld turizmusának fejlesztéséről beszélünk, azt tapasztalhatjuk, hogy az itt élők elsősorban a hagyományok, a rurális környezet, a vallási értékek, az eredeti kultúra megőrzésében látják a potenciált. Az eredmények viszont egyre inkább azt mutatják, hogy a régió turisztikai fejlesztése akkor lehet sikeres, ha két pilléren történik: figyelembe kell venni úgy a román, mint a magyar turisták igényeit, és külön-külön kell megvizsgálni azt, hogy mi adja számukra a térség vonzerejét. A kutatók a tanulmányban kiemelik, hogy a székelyföldi turisztikai szakemberek a régió marketingjét a modernizációtól érintetlen paraszti kultúrára építenék, és arra is rámutatnak, hogy eddig sokkal kevesebb figyelmet kapott Székelyföld belső piacon kifejtett vonzereje (Kiss és mtsai, 2013).

Zetelaka szempontjából a falusi turizmus különböző elemei jelentik a fő vonzerőt. A településen egy sor olyan tevékenység vált turisztikai attrakcióvá, amelyeket a székely

közösségek paraszti életmódja, étkezési szokásai, vagy mulatságai a mai napig élő hagyományokként őriznek. A turisták a természeti környezet nyújtotta lehetőségek mellett, arra törekszenek, hogy megtapasztalják például azt, hogy milyen egy falusi disznóvágás, hogyan készül a házi sajt, vagy hogyan kerül a friss tehéntej vacsorakor az asztalra. Olyan lehetőségek ezek, amelyeket elsősorban a magyarországi turisták keresnek, akik érzelmileg kötődnek ehhez a vidékhez, és azért jönnek, hogy egy szelet Erdélyt „hazavigyenek” magukkal. Megállapíthatjuk tehát, hogy Zetelaka és környéke, mint turisztikai desztináció legfőképp a magyarországiak által kedvelt úti cél. A turizmusfejlesztés stratégiai tervezése során tehát az anyaországból érkezők igényeinek figyelembe vétele szükségszerűnek mondható. A hagyományos székely kultúra értékeivel, a székely emberek életformájával kívánnak ismerkedni. Speciális érdeklődésüket minél szélesebb körű lehetőségekkel kell kielégíteni. A hosszú távú turizmusfejlesztésben alkalmazható módszerek beazonosítása és helyi szintű alkalmazásának vizsgálata egy helyi turizmusfejlesztési stratégia keretében kell, hogy megvalósuljon. A stratégia feltárja azokat a lehetőségeket, amelyek révén a mező és erdőgazdálkodás fenntartható módon bekapcsolódhat a helyi falusi turizmus fejlesztésébe, támogatva a zöldturizmus elveinek és módszertanának az érvényesülését.

Zetelaka szempontjából a falusi turizmus különböző elemei jelentik a fő vonzerőt. A településen egy sor olyan tevékenység vált turisztikai attrakcióvá, amelyeket a székely közösségek paraszti életmódja, étkezési szokásai, vagy mulatságai a mai napig élő hagyományokként őriznek. A turisták a természeti környezet nyújtotta lehetőségek mellett, arra törekszenek, hogy megtapasztalják például azt, hogy milyen egy falusi disznóvágás, hogyan készül a házi sajt, vagy hogyan kerül a friss tehéntej vacsorakor az asztalra. Olyan lehetőségek ezek, amelyeket elsősorban a magyarországi turisták keresnek, akik érzelmileg kötődnek ehhez a vidékhez, és azért jönnek, hogy egy szelet Erdélyt „hazavigyenek” magukkal. Megállapíthatjuk tehát, hogy Zetelaka és környéke, mint turisztikai desztináció legfőképp a magyarországiak által kedvelt úti cél. A turizmusfejlesztés stratégiai tervezése során tehát az anyaországból érkezők igényeinek figyelembe vétele szükségszerűnek mondható.

A faluturizmus fejlesztésének pozitív hatásai közé sorolhatjuk a jövedelmek növekedését; új munkahelyek létesülését, kis-és középvállalkozások megalakulása által; a helyi gazdaság erősödését; a helyi adóbevételek növekedését; a hagyományos értékek, a környezeti kincsek, az épített örökség megőrzését; az életszínvonal javulását és mindezek eredményeképp egy kedvezőbb jövőképet (Zetelaka község vidékfejlesztési programfüzet, 2022).

Zetelaka község turisztikai vonzerejét számos értékünk növeli. Zetelaka község méltán híres székely kapuiról, amelyek örökségét a famegmunkálási, fafaragási hagyományos szokásoknak köszönheti. A település legrégebbi székely kapuja 1807-ből való. A székelykapuk a népi alkotómunka remekművei közé tartoznak, a székely nép szimbólumrendszerét jelenítik meg. 1977-es statisztikai adatok alapján tudjuk, hogy 430 székely kapu volt Zetelakán, 2008-ban azonban ezekből már csak 130 kapu maradt meg. Harminc év alatt tehát a régi kapuk 75%-át eltűnt. Zetelakán jelenleg 151 családnak van székely kapuja az új építésűekkel együtt.

A zetelaki duzzasztógát megépülésével Zeteváralján, 1976-1993 között, a Nagy-Küküllő és a Sikaszó összefolyásánál létrejött, hegyvidéki víztározó a község népszerű találkozóhelyévé vált az évek során. A víztározó védi a völgyben elterülő településeket a levonuló árvizektől, valamint tartós szárazság esetén biztosítja a Nagy-Küküllő megfelelő vízhozamát. Napjainkban áramot is termelnek egy kisebb vízi erőmű működtetésével. A gát 15 millió köbméter vizet tárol, közel 140 hektáron. A tó mélysége helyenként a 20-30 métert is eléri. A tó vize szennyeződésektől mentes, és bár a nyári hónapok idején kellemesen felmelegszik a fürdőzés nem engedélyezett a területén. A közelben kempingezni lehet, panziók és vendéglők állnak rendelkezésre, illetve csónak-kölcsönzési lehetőség is van. A tó kiváló horgászhely a pisztráng, a süllő, a domolykó, a ponty, a pénzes pér és a csuka is megtalálható benne.

Zetelaka község másik különleges látványossága az ivói vadaspark, amely 320 hektáron helyezkedik el, erdei patakok folynak át rajta, és hegyek veszik körül. Olyan milió ez, amelyben a szarvasok, őzek, muflonok és vaddisznók természetes környezetükben, a legnagyobb szabadságban élhetnek és fejlődhetnek. A vadaspark működtetői alig pár beavatkozást végeztek a területen, mindössze néhány földutat és kerítést hoztak létre, ugyanis kiemelten fontosnak tartják a természetbarát gazdálkodást és a környezet védelmét. A vadaspark látogatóinak lehetősége van betekinteni ebbe a csodálatos természeti környezetbe, a kijelölt utakon gyalogtúra keretében, vagy akár lóháton is bejárhatják a területet, ahol kétségtávol egyedi élményeket gyűjthetnek.

A zetelakiak történelmi emlékként tartják számon Zete-várának romjait és a hozzá kapcsolódó mondanivalót is. Mivel jelenleg csekély maradványait találjuk a Deság közeli Várdomb egykori épületének, ezért kézzel fogható, szemmel látható turisztikai attrakciót ez a lehetőség jelenleg nem kínál az ide látogatók számára.

Az EKE, az (Erdélyi Kárpát- Egyesület) létrehozta a Zete tanösvényt, a Hargita Megye Tanácsa támogatásával. A Zete tanösvény területe a Zetelaki Közbirtokosságnak a

tulajdona. Bekerült a Natura 2000-es programba, lényege, hogy a program és ez által a területmenedzsment ne legyen egy környékidegen, és/vagy lakosságidegen projekt. Nagyon fontos, hogy a döntésekbe a lakosságot is bevonják a felelős szakemberek, és lehetőségként és adottságként jelenjen meg a mindennapi életben a Natura 2000 terület, tanösvény és megfigyelő pontok létesítése ezeken a területeken.

A helyiek a Deság-csúcson egy kilátó építését is a fejlesztési lehetőségek közé sorolták. Amennyiben egy ilyen beruházás megvalósulna, azt össze lehetne kapcsolni Zetevárának legendájával és ezzel újabb kiránduló-hely jöhetne létre a községben.

A zetelaki római katolikus templom 1912-14-ben épült, ez a vidék legnagyobb katolikus temploma, mely több mint ezer ember befogadására alkalmas. Figyelembe véve azt, hogy a székelyföldi régióban a vallási turizmus a turisztikai attrakciók sorában előkelő helyen szerepel - hiszen sok ezren érkeznek a térségbe a szakrális helyek meglátogatása, felkeresése céljából - Zetelaka község esetében is kiemelten fontos, hogy megmaradjanak a hitélethez kapcsolódó rendezvények, mint például: Szent József búcsúünnep Zeteváralján, a zetelaki nagytemplom búcsúünnep, Sárlos Boldogasszony Búcsúünnep Ivóban, Sikaszó falu búcsúünnep, vagy a zetelaki kápolna Kisboldogasszony búcsúünnep.

A Madarasi Hargita a Hargita hegyvonulatának a legmagasabb (1801 m) része, amelyet gyakran a székelyek „Szent hegyeként” emlegetnek. Kilátást enged a Hargita fennsíkra, a Libán-tetőre, a Görgényi havasokra, a Gyergyói havasokra és a Hagymás hegységre is. Nyugati irányban látszik az Ivó-feje, Berszán-sarok, Kecskévész-szikla, mögöttük csaknem az egész Erdélyi-medence. Dél – délnyugat irányban szép idő esetén a Rika-hegység, a Királykő, a Fogarasi havasok és a Déli Kárpátok szinte teljes vonulata megtekinthető. Délkeletre a Rákosi-Hargitát, keletre a Csíki havasokat és a Csíki-medencét figyelhetjük meg. A Hargitára nyáron a kirándulni, túrázni vágyók látogatnak el, majd a hideg időszakban a téli sportok kedvelőinek nyújt egyre jobb minőségű szolgáltatásokat. A Madarasi Hargita ma Székelyföld legnépszerűbb sí központja, amely Szentegyháza, illetve Ivó irányából közelíthető meg. Utóbbi településről 2014 nyara óta aszfaltozott út vezet fel a hegyre, így az autósok és buszos csoportok számára is könnyebb feljutást ígér az Ivó felőli megközelítés. Ivó turisztikai múltját, jelenét és jövőjét tagadhatatlanul a Madarasi Hargita közelsége határozza meg. Az elérhető turisztikai programokat, amelyek a székely falusi életmód bemutatására koncentrálnak, a Hargitához kapcsolódó kirándulási lehetőségek egészítik ki.

Zetelaka község önkormányzata kidolgozta a helyi fejlesztési stratégiát, melynek legfontosabb elemei a helyi utak aszfaltozása Zetelaka községközpontban, amelyet az

integrált településfejlesztési projekt keretén belül kívánnak megvalósítani. Terveik között szerepel a szennyvízrendszer kiépítése Zeteváralján három fázisban, amelyek közül az első a gerincvezeték kiépítése és csatlakoztatása a zetelaki rendszerbe, ezt követi a háztartásoknak a gerincvezetékre történő csatlakoztatása, és végül az utolsó fázisban a pomparendszerek építése, aminek segítségével Zetelaka és Deságpataka be nem kötött részeit is csatlakoztatni lehet (3. táblázat).

3. táblázat: Projektportfólió

Projekt tárgya	Célok	Kedvezményezettek	Finanszírozási források	Bevezető Lépések
Utcák aszfaltozása Zetelaka faluban	Integrált projekt keretében Zetelaka utcáinak aszfaltozása	Zetelaka községközpont lakossága	Országos Vidékfejlesztési Program 7.2-es kiírás	Megvalósíthatósági tanulmány elkészítése a pályázati kiírásnak megfelelően
Szennyvízrendszer kiépítése Zeteváralján	1. gerincvezeték kiépítése és csatlakoztatása a zetelaki rendszerbe 2.háztartásoknak gerincvezetékre csatlakoztatása 3.pomparendszer építése	A község lakói	Országos Vidékfejlesztési Program 7.2-es kiírás	Elkészült a megvalósíthatósági tanulmány, amit aktualizálni a pályázati kiírásnak megfelelően.
Napközi és bölcsőde építése	Az iskola előtti oktatás minőségének javítása	A község lakói	O. V. Program 7.2-es kiírás, kormánytámogatás	Megvalósíthatósági tanulmány elkészítése
Vízimalom felújítása	Restaurálás és a turisztikai forgalomba való bevezetés	Turisták, a község lakói	Országos Vidékfejlesztési Program 7.62-es kiírás	Megvalósíthatósági tanulmány elkészítése
Mezei és erdei utak felújítása	A községi erdei és mezei utak felújítása	Helyi gazdák, erdőtulajdonosok, lakosság, turisták	Országos Vidékfejlesztési Program, 4.3-as kiírás	Megvalósíthatósági tanulmány elkészítése, esetleg felújítása
Biomassza erőmű létrehozása	Középületek hőenergiával történő ellátása	Közüntézmények dolgozói.	Nagyinfrastruktúra Operatív Program	Megvalósíthatósági tanulmány elkészítése

Forrás: saját szerkesztés, Zetelaki Polgármesteri Hivatal adatai alapján, 2022.

A településvezetés fontosnak tartja új napközi és bölcsőde építése, amely hozzájárul az iskola előtti oktatás minőségének javítása megfelelő oktatási infrastruktúra létrehozása által. A turisztikai vonzerőleltárt a meglévő vízimalom restaurálása és a turisztikai forgalomba való bevezetése által szeretnék gazdagítani. A település közutcaín kívül a község tulajdonában levő erdei és mezei utak felújítása is fontos szerepet kap. A

közüintézmények épületeinek hőenergiával történő ellátására, elektromos energia előállítására biomaszsa erőmű létrehozása is prioritást élvez (3. táblázat).

3.2.2. A Zetelaki Közbirtokosság

A Zetelaki Közbirtokosság székhelye Románia, Hargita megye, Zetelaka község, Sebestyén Mózes út 5 szám. A községhez tartozó településeken található munkapontok: Sikaszói munkapontján a Limousin hús marha farm, 7 hektár málnaültetvény; Küküllőmezőn a törtkő és díszkő bányászat; Ivóban a fenyőfa csemetekert. Zetelakán a gyümölcsbegyűjtő illetve gyümölcsfeldolgozó üzem.

A közbirtokosság apolitikus egyesület, egész tevékenysége a környezet védelmének, a természet óvásának, a talaj, a víz és a levegő tisztaságának védelmének van alárendelve. Területének java részét a Natura 2000 Természetvédelmi program képezi.

A Zetelaki Közbirtokosság a Zetelaka községhez közigazgatásilag hozzátartozó Zeteváralja, Deság, Ivó, Sikaszó, Küküllőmező települések területein helyezkedik el. 8515 hektár erdős területen és 2000 hektár legelőn gazdálkodik. A község lélekszáma 5643 fő, a közbirtokosságnak 2700 tagja van, ami azt jelenti, hogy szinte minden család képviselve van benne. Arányjog szerinti képviseltről beszélünk, szavazata és osztaléka függ, hogy hány hektár közbirtokossági tulajdonrészrel rendelkezik a személy.

Jogilag 1886-ban alakult és működött a II. világháborút követő államosításig, a rendszerváltás után 2000-ben alakult újra. Alapszabályzat (statut) van megfogalmazva, amelyben a cikkek szigorúan előírják a jogszabályok betartását az általános rendelkezésekre, a vezető szerveire, a Zetelaki Közbirtokosság közgyűlésére, a szakértői személyizetre, gazdasági tevékenységére.

Célja a természeti, műszaki, szervezési, és gazdasági feltételek megteremtése az egyesület osztatlan tulajdonában lévő erdők és legelők maximális kihasználtsága érdekében, miközben a fő cél érdekében más járulékos gazdasági tevékenységet is kifejt.

A zetelaki közbirtokosság jelenti Zetelaka község számára az egyik legfontosabb gazdasági és közösségi erő.

A közbirtokosság vezetőtanácsa 11 tagból, 8 tanácsos és 3 póttagból áll, ezen kívül 3 cenzorból, akiket a közgyűlésen az arányjoggal rendelkező tulajdonosok választanak meg titkos szavazással 4 évre. A személyzet többi tagjai alkalmazottak nem megválasztott személyek (ügyvezető igazgató, erdőfelelős, pénztáros, könyvelő, két irodai munkás, gyümölcsfeldolgozó üzem vezetője és négy munkás,- gomba, erdei gyümölcs begyűjtő

szezonmunkások, marhafarmon négy munkás, csemetekertnél szezonmunkások, további három személy traktor illetve gépkezelői alkalmazásban van).

A Zetelaki Közbirtokosság, mint Székelyföld egyik legnagyobb és legjelentősebb vagyonnal, pénzügyi erővel rendelkező közbirtokossága, fontos szerepet kell vállaljon a „Tízek” (a 10 környékbeli közbirtokossági szövetség) de az egész székelyföldi gazdasági életének megszervezésében. Ilyen értelemben cél, hogy minden fejlődéshez vezető, a falu, a közösség és Székelyföld érdekeit szolgáló kezdeményezésben pozitív mozgatóerő kell, hogy legyen. Ilyen kezdeményezés lehet a Madarasi Hargita fejlesztési elképzeléseinek a megvalósításában való közreműködés, a klaszter-programok elindításában való tevékeny részvétel, vagy akár egy nagyobb képzés-program kezdeményezése, megvalósítása. Ugyanakkor részt vesz az ésszerű erdőgazdálkodás, erdőkitermelés és hozzátartozó szolgáltatások, hal és vadgazdálkodás eredményessé tételében a tulajdonában lévő területeken, támogatja a mezőgazdasági termelést és hozzátartozó szolgáltatásokat a tulajdonban lévő mezőgazdasági területeken és legelőkön, megszervezi a kő, kavics, homokkitermelést építkezési célokra; feladata a fakitermelés után visszamaradt hulladék feldolgozása és értékesítése, részt vesz az építkezési, vízelvezetési munkálatok végzésében, bejáró utak építésében; megoldást talál az erdő terményeinek gyűjtése, elsődleges feldolgozása, konzerválása, és értékesítése folyamat megszervezésére (gomba, erdei gyümölcs, gyógynövények, dísztárgyak, karácsonyfa stb.). A közbirtokosság működteti a Zetabir Kft.-t.

A közbirtokosság tevékenységi tárgyát a közbirtokosságnak, a vagyonának az alapszabályzat és az érvényben lévő jogszabályok előírásának megfelelő ügykezelése képezi. Az erdőtulajdonosok birtokba helyezése után minden örökös köteles kezdeményezni a hagyatéki eljárást, amelynek az alapján aktualizálják a közbirtokosok névjegyzékét. A közbirtokosok névjegyzéke az alapszabályzat betartásával kötött adásvételi szerződések, az öröklési és esetenként a végleges bírósági határozatok alapján a birtokjogok elvesztését igazoló okiratoknak megfelelően és kizárólag a közgyűlés beleegyezésével módosítható.

A szavazati jog a hektár, mint mértékegység alapján állapítható meg oly értelemben, hogy egy mértékegység egy szavazatra jogosít. az egységnél kevesebbet birtokló közbirtokosok egy szavazati joggal rendelkeznek. A kerekítések 0,51 hektártól föl, illetve le történik. A közbirtokosság vagyona felett egy közbirtokos sem gyakorolhat egyénileg tulajdoni vagy birtoklási jogokat (terület lezárás, számozatlan fa kivágása, legeltetés, stb.), ugyanakkor a közbirtokos jogcíme alapján nem igényelheti egyéni

tulajdonát, a felsorolt kihágások esetén a közbirtokos büntetésben részesül, és saját vagyonával felel az okozott kár megtérítéséért. A közbirtokosság fenntartja a jogot, hogy a vezetőtanács és az ellenőrző bizottság ítélkezzen a birtoklási jog megsértése, kihágások, feldúlások esetén, abban az esetben, ha ez nem képez bűntényt.

A közbirtokosság legfelső vezető szerve a közgyűlés, amely a közbirtokosok összességéből áll. A közgyűlés tagjai 4 évre választ vezetőtanácsot, amely 11 tagból és 3 póttagból áll. A vezetőtanács a közgyűlés határozatainak végrehajtását hivatott biztosítani. Tevékenységük során közvetlenül felelnek a közbirtokosságnak gondatlanságból vagy rosszindulatból okozott károkért, ellenük eljárás indítható és a jelen alapszabályzat rendelkezései alapján helyettesíthetők. Gondatlanság, hozzá nem értés, törvénytelenység esetén a vezetőtanács tagjainak helyettesítésére kezdeményezhető a Területi Erdészeti Felügyelőség vezetője által is. A vezetőtanács tagja idő előtt szűnik meg elhalálozás, lemondás vagy visszahívás esetén. Helyettesítésük a póttagok közül történik.

A vezetőtanács havonta egyszer ülésezik, amelyet az elnök három nappal azelőtt hív össze szóban vagy írásban a napirendi pontok ismertetésével. A rendkívüli üléseket legkevesebb 24 órával azelőtt kell összehívni. Az ülések legkevesebb hét tag jelenlétében határozatképesek. A döntéseket a jegyző a vezetőtanács külön könyvébe (jegyzőkönyv) rögzíti, amelyet minden közbirtokos megtekinthet, észrevételeit a könyv második felében rögzítheti. A döntéseikért a vezetőtanács tagjai egyetemlegesen felelnek.

A vezetőtanács elnökét a közgyűlés válassza, aki a tanács többi tagjával és alkalmazottakkal közösen felügyel a közbirtokosság jó működésére és képviseli azt az állami vagy helyi hatóságok előtt. Biztosítja a közgyűlésen és a vezetőtanács ülésein hozott határozatok végrehajtását.

A közgyűlést 10 nappal a gyűlés meghatározott időpontja előtt hívják össze, feltüntetve a megvitatásra kerülő napirendipontokat. A közgyűlés 2/3-át képviselő közbirtokosok jelenlétével határozatképes. A közgyűlésen csak a napirendben szereplő kérdések kerülnek megvitatásra. A jelenlévő közbirtokosok kérésére a napirend végén egyéb kérdések megvitatása is szerepelhet (Asociatia Composesorat Zetea, Statutum, 2000).

Zetelakán tíz éves ütemterv írja elő az erdőgazdálkodást. A közbirtokosság az erdőgazdálkodást a 96/1996 számú Kormányrendelet előírása szerint végzi, amely szabályozza az erdőrendészetet és a Nemzeti Erdőalap gazdálkodást. Az erdőgazdasági értékek növelése érdekében főleg a fakitermeléshez köthető tevékenységek esetében – fontos olyan infrastrukturális fejlesztéseket végrehajtani, amelyek révén könnyebben és

kisebb környezeti kártétellel lehet elszállítani a fát az erdőből. Ilyen jellegű fejlesztések például az erdőben a közlekedési utak mentén létrehozott rakodási rámpák kialakítása (4. ábra).

4. ábra: A Zetelaki Közbirtokosság által kialakított rakodási rámpa

Forrás: Saját fotó, 2021.

A rámpák révén a kitermelt fák rakodása gyorsabb és hatékonyabb, illetve kisebb mértékben károsodik a természet a nehéz gépjárművek súlya alatt. Érdeemes megfontolni, hogy mennyire lenne célszerű (és környezetbarát) a lóval történő kitermelés, erdő közötti szállítás, annál is inkább, mert erre uniós és állami támogatást is lehet szerezni. Természetesen ez a folyamat nem szabad szembeforduljon a modern, gépesítési kitermelési folyamattal, de főként a természetvédelmi területeken, vagy a gyenge infrastruktúrával rendelkező, nehezen megközelíthető részekben ez a kérdés lényeges lehet.

Saját fenyőfa csemetekerttel rendelkezik, aminek célja az erdőfelújítási tevékenység. Évente 140.000 fenyőcsemetét termelnek, ami elegendő 20-25 hektár terület beültetéséhez (5. ábra).

5. ábra: A Zetelaki Közbirtokosság fenyőfa csemete kertjének egy részlete

Forrás: Saját fotó, 2021.

A Zetelaki Közbirtokosság a Zetabir Kft.-én keresztül 2012-ben elindította az erdei gyümölcs és gomba felvásárlását és feldolgozását. A termékeik ECO minősítéssel rendelkeznek. Forgalmaz áfonya-, málna-, szeder lekvárt, hidegen préselt vörös áfonya levet, málnaszörpöt, savanyított tuskógombát, fenyőtoboz kivonatot, frissen fagyasztott rókagombát és vargányát, valamint áfonyát, málnát, szedret szintén frissen fagyasztott változatba (6. ábra).

6. ábra: A zetelaki gyümölcsfeldolgozó üzem és termékei

Forrás: Saját fotó, 2021.

A közbirtokosság területén, Küküllőmezőn működő kőbányában a kitermelést egy cég végzi, bérleti szerződés van kötve. A közbirtokosság biztosított törtkövet a község számára az utcák feltöltésére, előkészíteni aszfaltozásra, továbbá mezei és erdei utak javítására (7. ábra).

7. ábra: A zetelaki kőbánya, és a kitermelt kővel feljavított út

Forrás: Saját fotó, 2021.

A Zetelaki Közbirtokosság húsfarmja a Zetabir Kft., amely azzal a céllal jött létre, hogy növeljék a helyi termékek előállításának lehetőségét, továbbá általa Uniós pályázati pénzeket, APIA (magyarul: Mezőgazdasági Kifizetési és Intervenciók Ügynökség) területi, illetve állat utáni támogatást lehetett lehívni, ezzel is fejlesztve Zetelaka község gazdaságát.

A Limousine hústípusú szarvasmarha, úgy tenyészállatként, mint vágóállatként hasznosítható. A Kft. 130 törzskönyvezett anyaállatot számol. Hegyvidék lévén Zetelaka község gyepre alapozott állattartást gyakorol, legeltetés formájában (8. ábra). Vidékünkön a legeltetési szezon hosszabbításával és a megfelelő gyeplegelők birtokában sem tudjuk felvenni a versenyt a domb és síkvidéki állattartással, annak körülményeivel. A 2000 hektár legelőterületünk van, amiből 1700 hektárt támogat az APIA.

8. ábra: Szakaszos legeltetés a zetelaki közbirtokosság legelőjén

Forrás: Saját fotó, 2021.

A zetelaki lakosság nem foglalkozik tejtermeléssel, a tagsági marhaállománytól a (F1 kódnevű Limousin keresztezése Pirostarka szarvasmarhával) keresztezett borjakat a közbirtokosság vásárolja fel, tovább tartás és értékesítés céljából. A legelők lefedése nem csak a farmi állatállománnyal történik, hanem a községben élő gazdák is kiadják a juhaikat, marháikat otthonról a legelőre, május elejétől októberig, az időjárás körülményeinek függvényében (tavasszal a sarjzás is befolyásolja, illetve ősszel a legelő fűvének minősége, és az időjárás).

Téli tartást illetően, nyitott illetve zárt kifutós, szakaszos elválasztású fedett térben helyezkednek el az állatok (9. ábra). Mélyalmos tartási rendszert alkalmaznak az istállókban, ahol mérik a hőmérsékletet. Az alom, szalma trágya érése során relatív melegen tartja az állatokat. A kitrágyázás az istállókból egyszeri alkalommal történik a téli szezon végén.

9. ábra: A zetelaki közbirtokosság húsmarha-farmja

Forrás: Saját fotó, 2021.

A megtermékenyítés tavaszi illetve őszi elletés, amely szerint kb. 70%-a az állatoknak tavaszi, illetve 30%-a őszi elletésre van beállítva. Tavasszal, március közepén, kezdődik az állatok inseminálása (gén állomány javítása érdekében), amely eltart májusig. Legelőre terelés után egy hónapot tenyészbikával legelnek, mert megtörténhet, hogy a tehén csak bikától képes megtermékenyülni. Az őszi elletés december- január folyamán történik. Az üszőknél két szempontot vesznek figyelembe, a hónap és a súly, 18 hónapos korukban 400 kg felett kell, legyenek. Takarmányozásuk egy részét a tagságtól megvásárolt széna teszi ki, ezen kívül gabona és silókukorica (4. táblázat). A legelőn borjú óvoda van kialakítva az éjjeli szállásra, 7 hónapos korukban választódnak el az anyaállattól, és megkezdődik az abrakos hizlalás.

4. táblázat: A Zetelaki közbirtokosság húsmarha-farm takarmány költsége kategóriákra bontva (Kg/egyed/nap-%)

TAKARMÁNY FOGYASZTÁS	kg/egyed/nap			Állat	takarmány költség eloszlás lej/állat					
	Széna	Siló	Abrak		Széna	%	Siló	%	Abrak	%
Tehén	8	5	3,5	130	7280	66%	4550	35%	3185	41%
Borjú <1év	1,7	6	1,8	111	754,8	7%	2664	20%	799,2	10%
Növendék> 1év bika	2	8	5	54	972	9%	3888	30%	2430	31%
Növendék> 1év üsző	5	5	3,5	54	1890	17%	1890	14%	1323	17%
Tenyészbika	5	8	5	3	105	1%	168	1%	105	1%
Növendék> 1év metis	2	8	5	150						
Összesen	23,7	40	23,8	502	11001,8	100%	13160	100%	7842,2	100%

Forrás: A Zetelaki Közbirtokosság ügyvezető igazgatója könyvelési kimutatása, 2022.

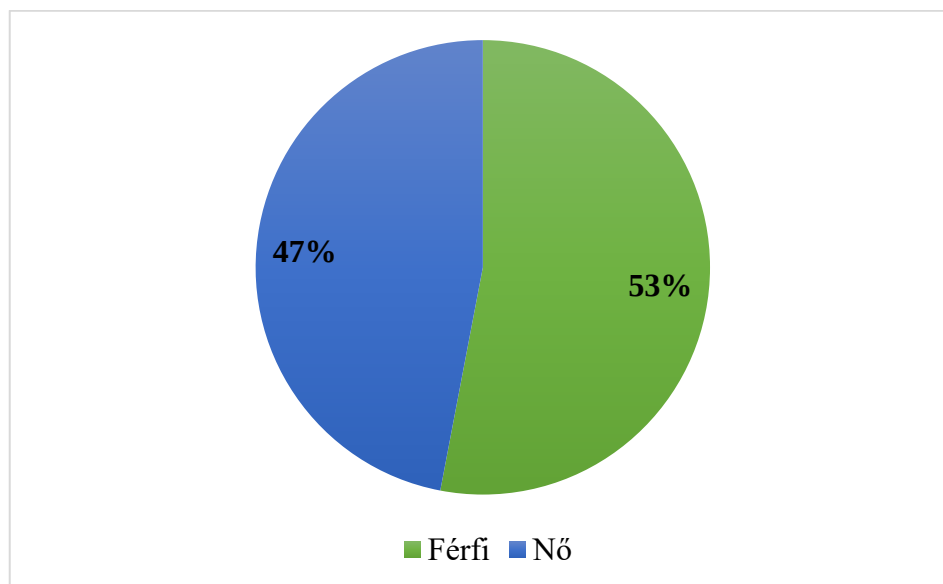
3.3. A vizsgálati módszerek és a vizsgálati minta bemutatása

A kutatásom során a rendelkezésre álló kutatási módszerek közül az önkitöltős kérdőív módszerét alkalmaztam. A kérdőíves felmérés az egyik leggyakrabban használt adatgyűjtési technika, primer feltárás, ami azt jelenti, hogy a vizsgálat során az adott kutatási célnak megfelelő, közvetlen adatgyűjtés és elemzés történik. Rövid idő alatt nagy és reprezentatív adatmennyiségre tehetünk szert. A kérdőíves kutatás kvantitatív kutatási forma. A célcsoportomat a Zetelaki Közbirtokosság tulajdonosi köréből választottam ki. Személyesen ismerem a kérdőíveket kitöltő személyeket, a korcsoportokat is szándékosan választottam arányosan. A szakirodalomra és a közbirtokosságnál eltöltött idők tapasztalataira támaszkodva fogalmaztam meg a kérdéseket a helyzetkép kialakítása érdekében. Az általam készített kérdőív zárt, félig zárt és skálába sorolt válaszokat tartalmaz.

A vizsgálatom során a községben élő, illetve máshol élő közbirtokossági tulajdonjoggal rendelkező személyek véleményére, igényeire voltam kíváncsi. A kérdésekből, mint kiderül a tulajdonosok és a közbirtokosság szorosan összekapcsolódnak gazdaságilag. Lehetőség nyílt az értékesítésekre, különböző juttatások, támogatások kihasználására. Az előbbieken említettek hiánya gazdaságilag egy lefelé ívelő tendencia vonalat generálna, ugyancsak a vidékfejlesztés esetében. Kutatásom során ehhez kapcsolódó kérdésekre kerestem a választ. Önkitöltős kérdőívet állítottam össze, hogy választ kapjak kutatási kérdéseimre. A kérdőívet kitöltő személyek mind rendelkeznek közbirtokossági tulajdonjoggal. Az adatfelmerést a Zetelaki Közbirtokosság elnökével és az ügyvezetőjének együttműködésével sikerült elvégeznem. A korcsoportokat arányosan választottam ki, de figyelembe vettem a nemek közti megoszlást is. Elküldtem a kérdőívet más olyan személyeknek is, akiknek lakhelye nem Zetelaka községben van. Összesen 124 kérdőívet sikerült kitölteni. A saját kutatásom eredményeit diagramok segítségével ábrázoltam.

A kérdőíves lekérdezés mellett interjút készítettem Szabó Imrével, a közbirtokosság elnökével is, azért, hogy megtudjam, miben látja a közbirtokosság szerepét a település gazdasági életének fellendítésében, miképp tudja befolyásolni a közbirtokosság az életszínvonal növelését, képes-e munkahelyeket biztosítani a lakosság számára.

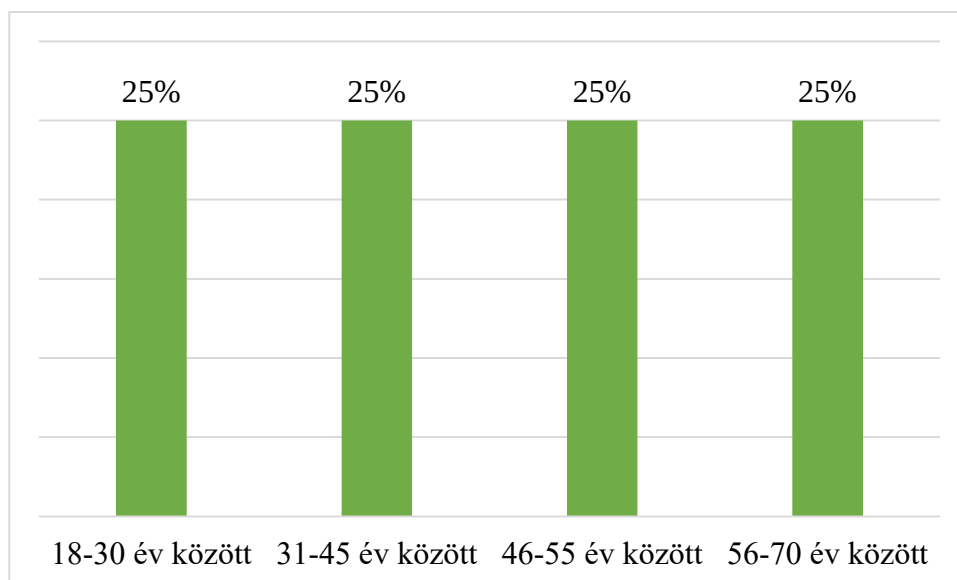
Az önkitöltős kérdőívet nyomtatott formában juttattam el személyhez, a válaszadói hajlandóság 100%-osnak bizonyult. A kérdőívet kitöltők 53%-a férfi és 47%-a nő (10. ábra).

10. ábra: Nemek szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

A kérdőívet kitöltő személyek életkorára vonatkozóan igyekeztem arányosan lekérdezni a korcsoportokat, célirányosan vettem fel velük a kapcsolatot. A vizsgálat 18 éves kortól egészen a 70 évesig átfogja a válaszadók korosztályát (11. ábra).

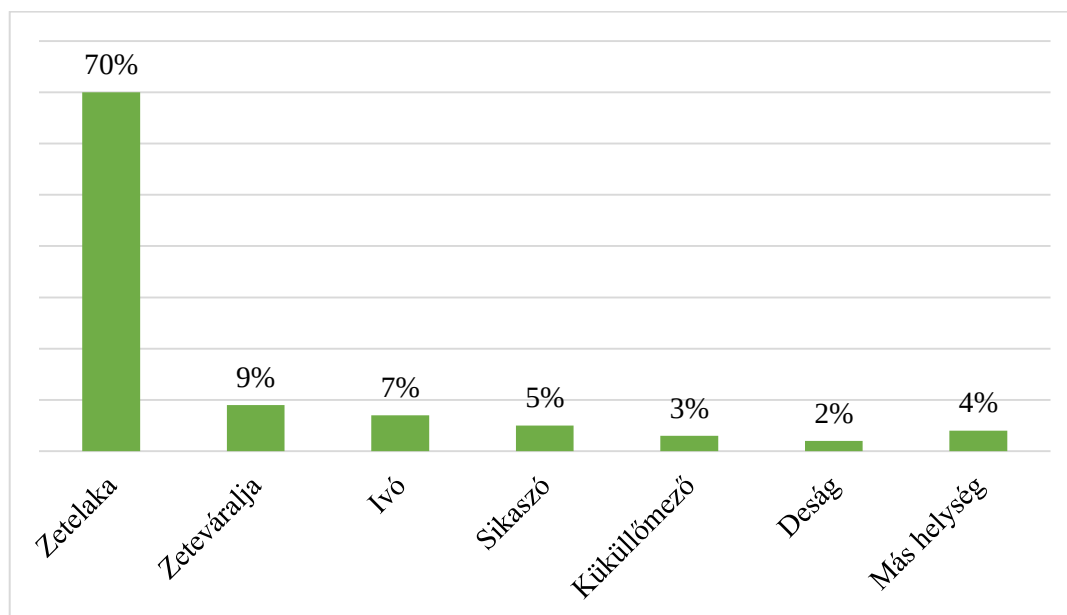

11. ábra: Életkor szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

A Zetelaka községhez tartozó mind a hat településen rendelkeznek közbirtokossági arányjoggal. Zetelakán 70%, Zeteváralján 9%, Ivóban 7%, Sikaszóban 5%, Deságon 2%,

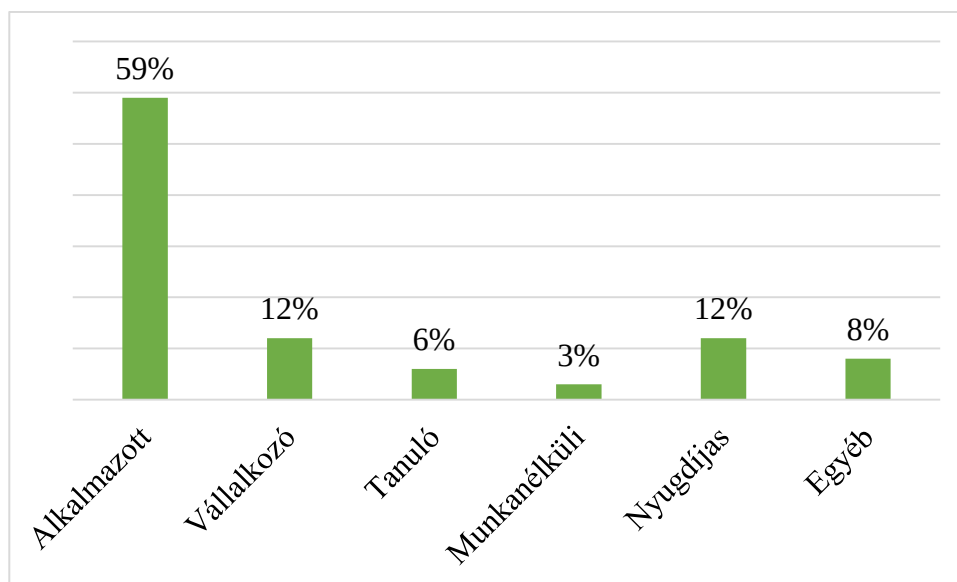
Küküllőmezőn 3%, más helységekből, aki nem a községben élnek, elköltöztek, vagy csak az egyik elődjük volt idevalósi 4% (12. ábra).

12. ábra: Lakhely szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

A válaszadók közül 59% dolgozik állandó munkahelyen alkalmazottként, 12% magánvállalkozó, 6% tanuló (főiskolán/egyetemen), 3% álláskereső, 12% nyugdíjas, 8% pedig külföldön vállal szezonmunkát (13. ábra).

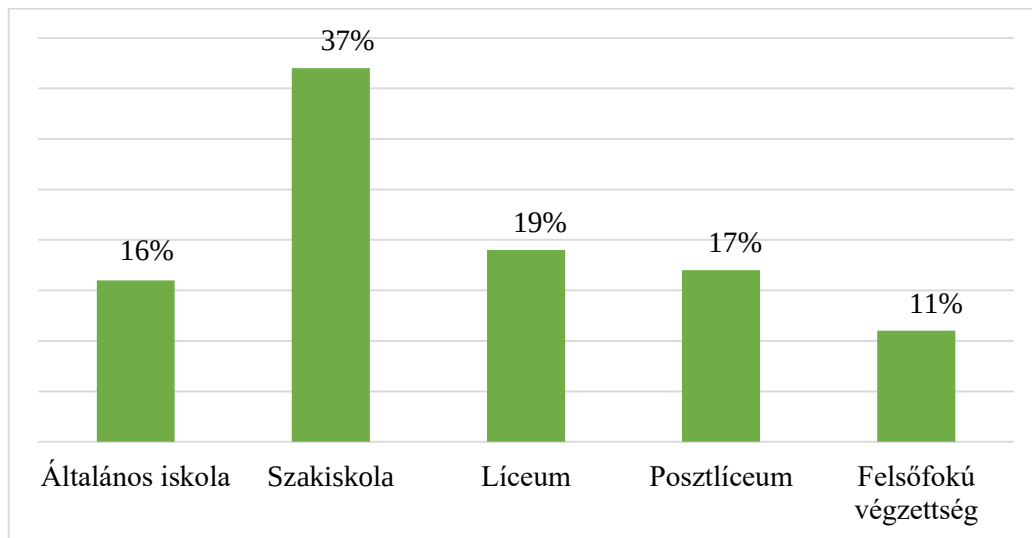

13. ábra: Foglalkozás szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

A kérdőívet kitöltő személyek közül szakiskolával rendelkeznek a legtöbben, ami 37%-ot jelent, őket követik a liceumot végzettek 19%, 17%-nak van posztliceumi

végzettsége, általános iskolai 16%-nak, míg felsőfokú végzettséggel 11% rendelkezik (14. ábra).

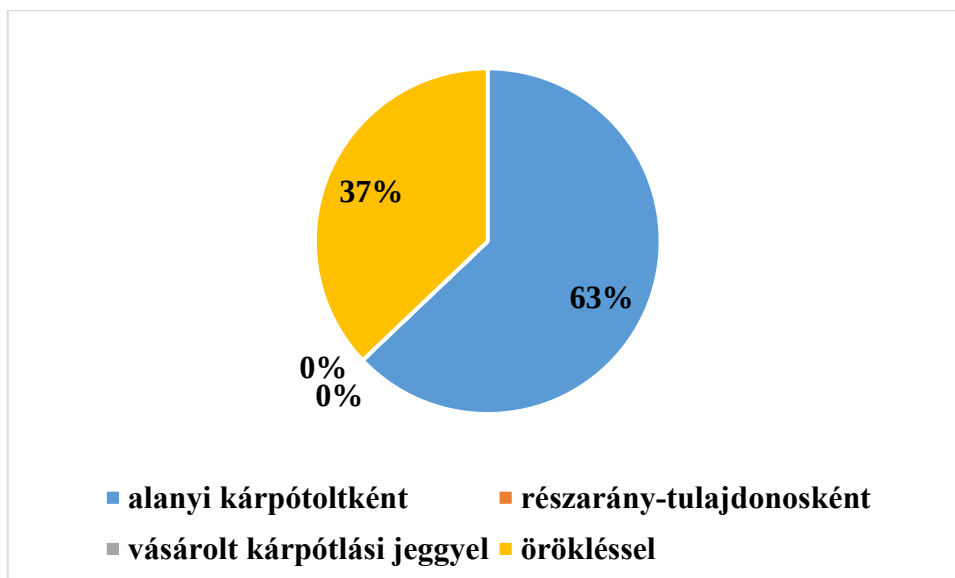
14. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

3.4. A kutatási eredmények bemutatása

3.4.1. A kérdőíves kutatás eredményei

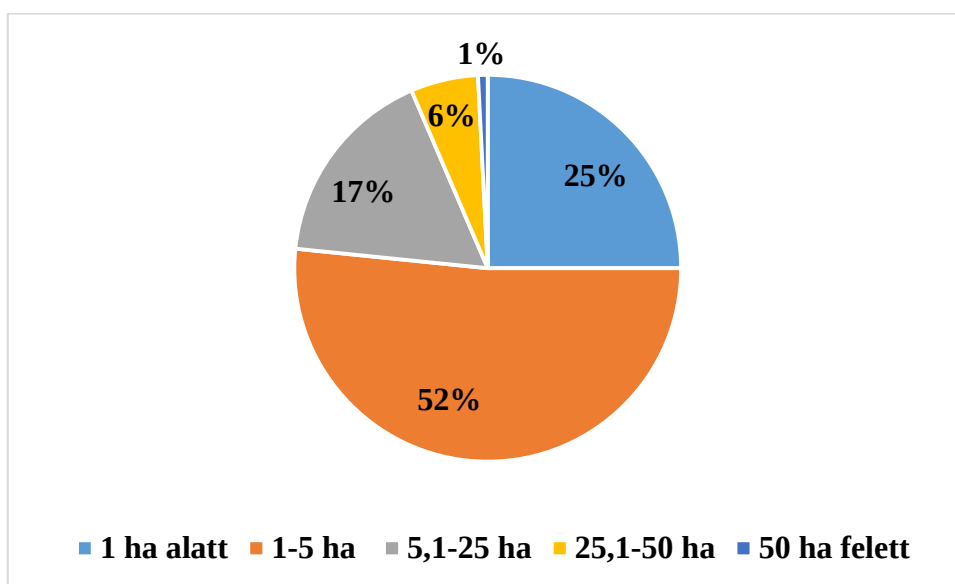
Míg öt évvel ezelőtt 71% jutott erdőhöz kárpótlás/visszaszolgáltatás útján, mára már csak 63% ez az arány, és 29%-ról 37%-ra emelkedett azoknak a száma, akik öröklés útján jutottak erdőhöz Zetelakán (15. ábra).

15. ábra: Erdőtulajdonhoz jutás módja szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2023.

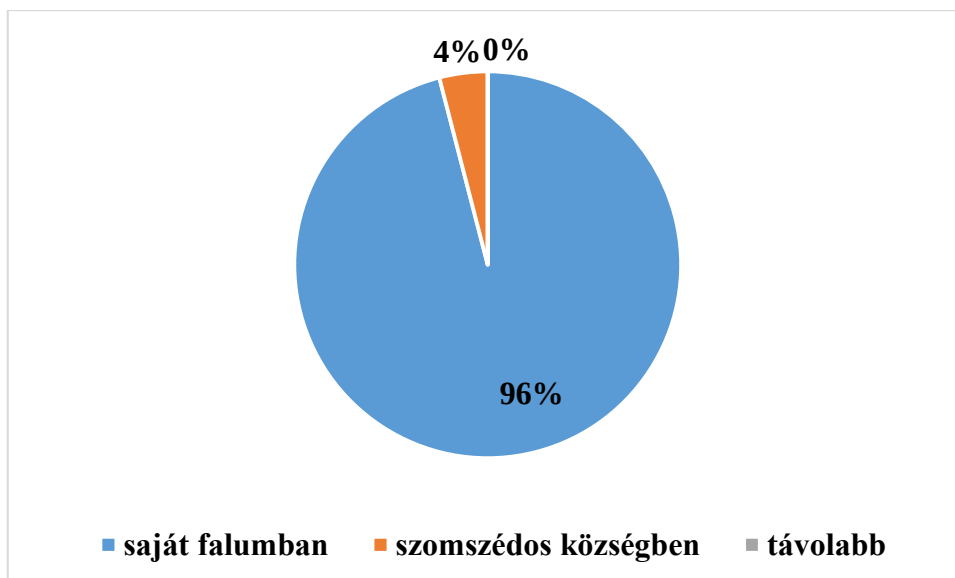
A megkérdezettek közül a legtöbb közbirtokossági tag, mintegy 52%, 1-5 hektár közötti erdővel rendelkezik. Egy hektár alatti erdővel 25% rendelkezik, 17%-nak 5-25 hektár körüli erdőbirtoka van, 6%-nak 25-50 hektár közötti, míg 1%-nak 50 hektár fölötti a birtoka (16. ábra).

16. ábra: A birtokolt erdő nagysága szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2023.

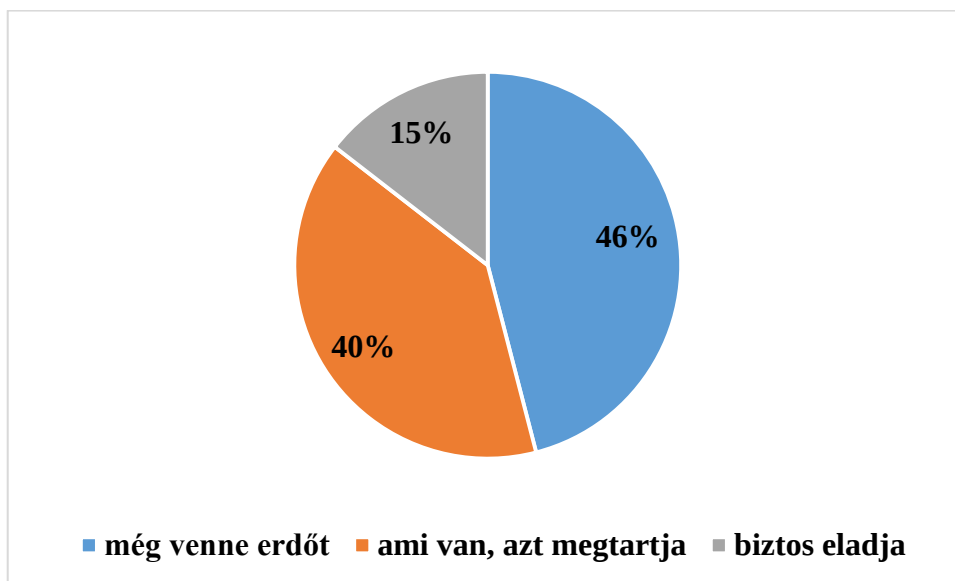
A megkérdezettek 96%-a Zetelakán, vagy a községhez tartozó falvak egyikében él, csupán 4% él a szomszédos Küküllőkeményfalván (17. ábra).

17. ábra: Az erdőbirtok lakhelytől való távolsága (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2023.

A megkérdezettek 46%-a növelné az erdőbirtoka nagyságát, vásárolna még erdőt, 40%-a megtartaná azt, amennyivel jelenleg rendelkezik, és 15% eladná a tulajdonában lévő erdőt, mivel nincs olyan örököse, aki átvinné tőle a birtokot (18. ábra).

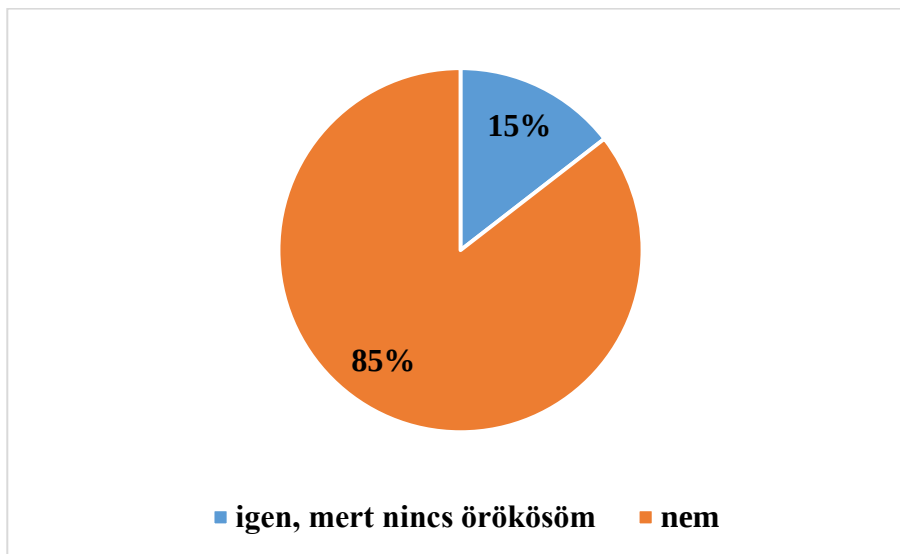

18. ábra: Az erdőtulajdonnal való szándék szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2023.

A válaszadók 85%-a azt szeretné, ha megmaradna a közös tulajdon, mivel úgy érzik, közösen könnyebben meg tudják oldani a felmerülő problémákat, erdőgondozást, telepítést, stb.. Az idősebbek, akinek nincs akire rábízniuk az erdőbirtokukat, 15%, nem bánná, ha megszűnne a közös tulajdon, mert vannak olyan érdeklődők az erdőbirtoka

megvásárlására, akik többet kínálnának érte, mint a közbirtokosság, viszont idegennek a statutum szabályai szerint nem adható el az erdő, csak közbirtokossági tagnak (19. ábra).

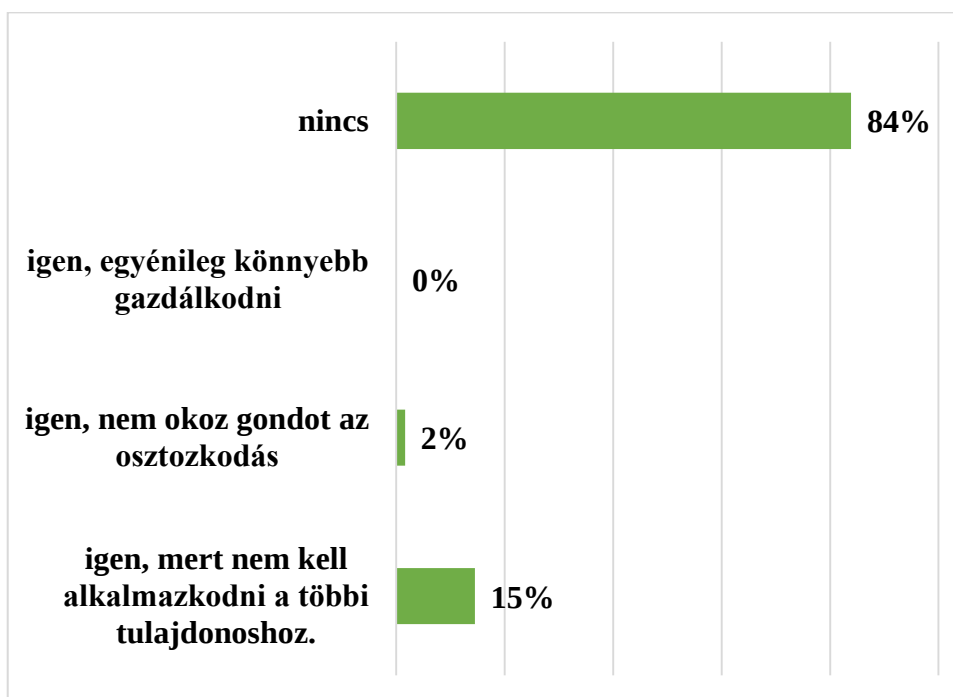
19. ábra: Igényelné a közös tulajdon megszüntetését (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2023.

Arra a kérdésemre, hogy **alkalmasnak tartja erdőbirtokosságát hosszú távú gazdálkodásra** 100%-ban igennel válaszoltak az erdőbirtokosok (124 fő).

Arra a kérdésemre is 100%-os pozitív választ kaptam, hogy a válaszadók szerint **van-e előnye a társas gazdálkodásnak az egyéni gazdálkodással szemben?** - még az a 15% is pozitívan nyilatkozott, aki eladná az erdőbirtokát, mivel a közbirtoktól rendszeresen megkapja a részesedését anyagiakban és fában. Tudatában vannak annak, hogy nagyobb tételben jobban értékesíthető a faanyag, megoszlanak a gazdálkodás költségei, közösen könnyebb szakembert alkalmazni, valamint egyenletes jövedelmet biztosít.

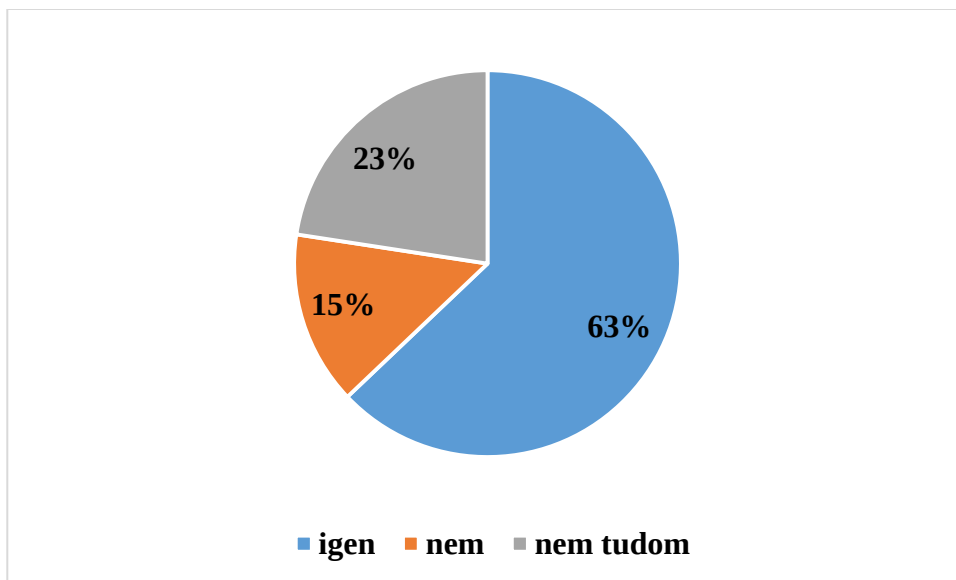
Megfordítva is feltettem a kérdést, hogy **van-e előnye az egyéni gazdálkodásnak a társas gazdálkodással szemben.** 84% nemmel válaszolt. 15% (az a tizennyolc idős ember, aki el szeretné adni erdőbirtokát) úgy véli, hogy előnyös az egyéni gazdálkodás, mivel nem kell alkalmazkodni a társakhoz, 2% abban látja az előnyt, hogy nincs vita az osztozkodásnál (20. ábra).

20. ábra: Az egyéni gazdálkodás előnyei a társas gazdálkodással szemben (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2023.

Az erdőbirtokosok 82%-a bizakodik abban, hogy az elkövetkező tíz évben lesz lehetőségük fakitermelésre. 15% (tizennyolc fő idős ember) nem szándékozik kitermelni a fát, 15% nem tudott véleményt nyilvánítani (21. ábra).

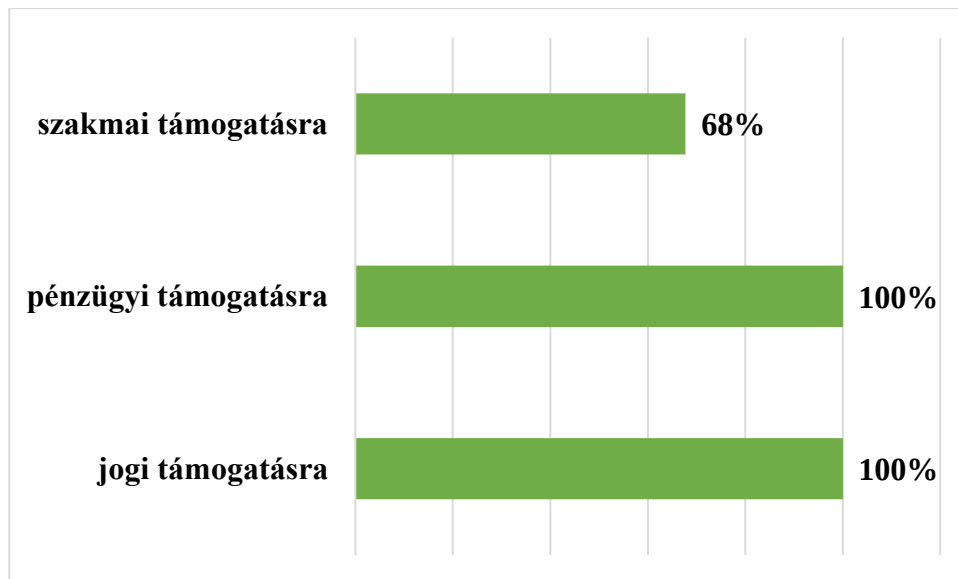

21. ábra: Lehetőség a jövőbeni fakitermelésre (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2023.

Mind a 124 közbirtokossági tagnak tudomása van arról, hogy az erdőtelepítésekhez támogatás igényelhető.

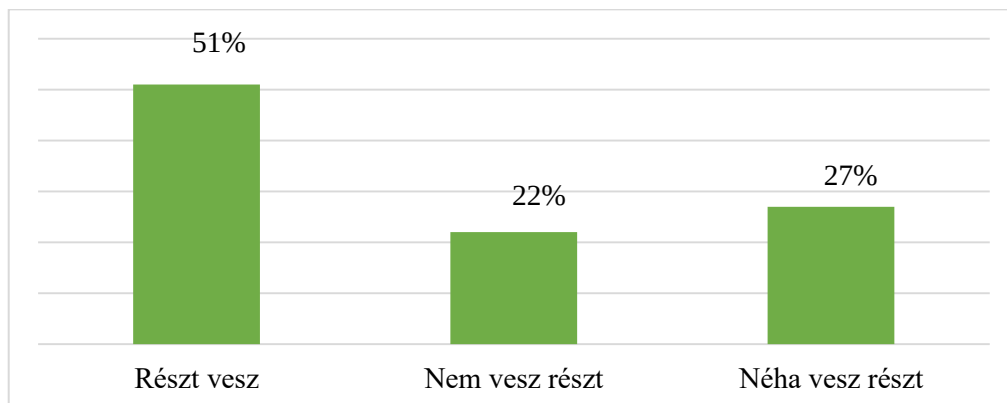
Arra a kérdésemre, hogy a válaszadó igényel, igényelne ilyen támogatást, mindenki úgy vélekedett, hogy igen, minden támogatási lehetőséget meg kell ragadni. A válaszadók 100%-a igénybe venné pénzügyi támogatásra erdőmegújítás céljából, valamint jogi tanácsadásra, 68% pedig szakmai tanácsadás céljából. A közbirtokosság mindig értesíti a tagokat a lehetőségekről és közösen pályáznak (22. ábra).

22. ábra: Igényelt támogatási típusok (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2023.

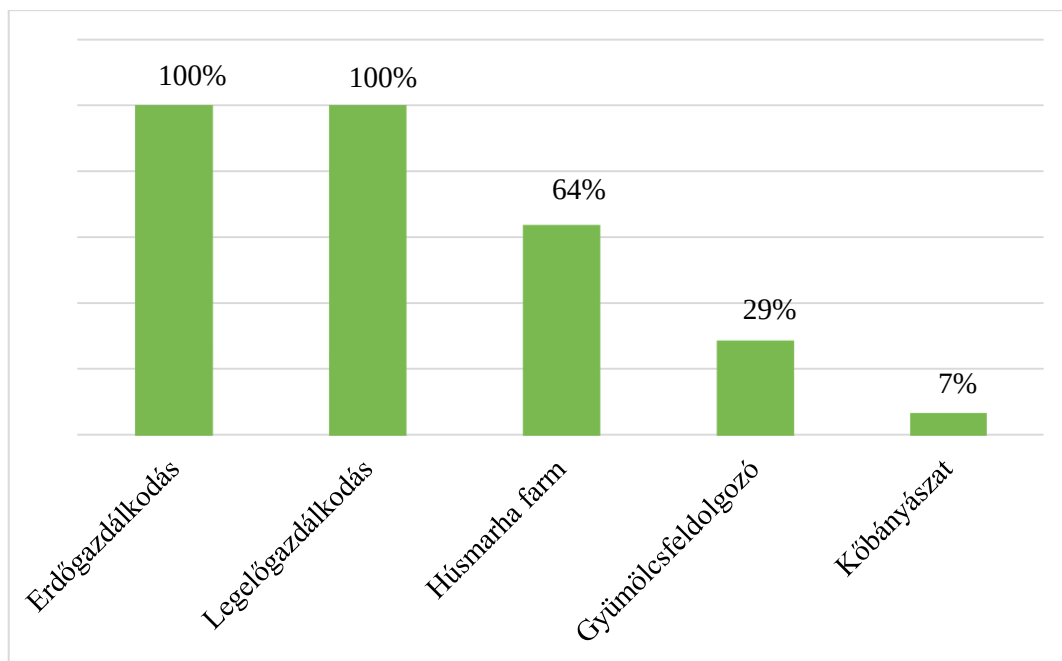
A válaszadó személyekből 51% mindig részt vesz a közbirtokossági közgyűléseken, 22% vallotta, hogy nem szokott részt venni, 27%, pedig részt vesz (23. ábra).

23. ábra: Közgyűléseken való részvétel szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

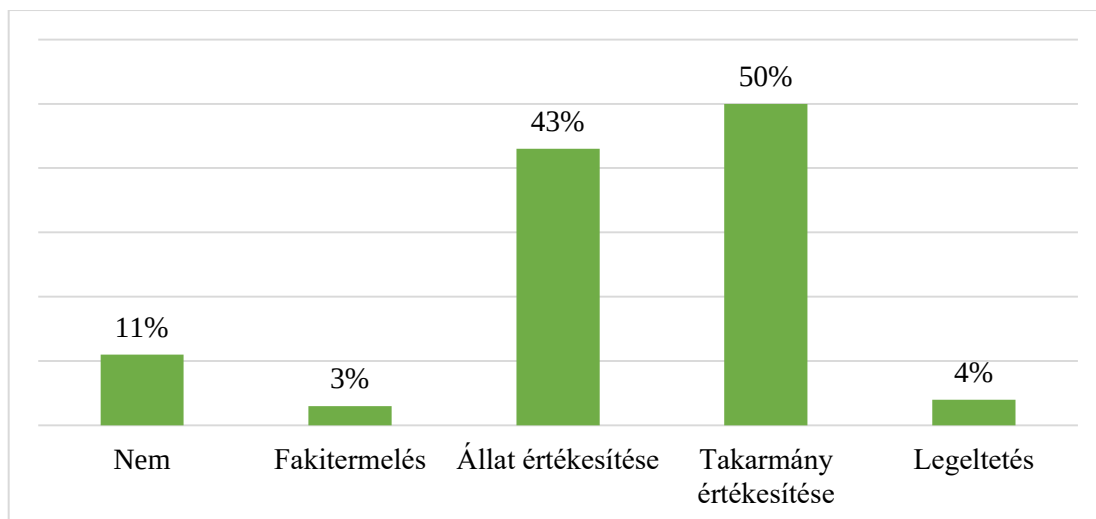
A válaszadók szerint a község gazdaságfejlesztésében a legfontosabb tevékenység az erdőgazdálkodás, valamint a legelőgazdálkodás 100-100%-os értékeléssel. Ezt követi a rangsorban a húsmarha-farm 64%-al, és 29% a gyümölcsfeldolgozó működtetését is fontosnak tartja. A kőbányászatot 7% tarja fontosnak (24. ábra).

24. ábra: A közbirtokosság tevékenységi köreinek megítélése (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

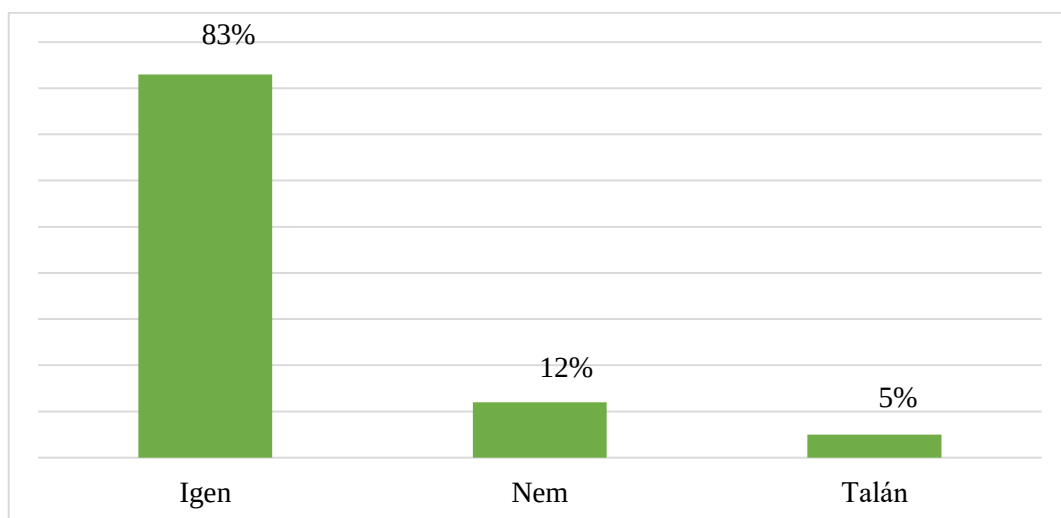
A kérdőívet kitöltők közül 50% értékesít saját termelésű takarmányt. 43% ad be szarvasmarha növedéket a közbirtokosságnak. 11% nem folytat gazdasági tevékenységet a közbirtokossággal együttműködve. A közbirtokossági legelőkön 4% foglalkozik legeltetéssel, és 3% folytat fakitermelési munkálatokat a Zetelaki Közbirtokosság erdős területein. Több válasz is lehetséges volt, mivel vannak olyan fakitermelésben dolgozók, akik takarmányt és állatot is adnak el a birtokosságnak (25. ábra).

25. ábra: Gazdasági tevékenység szerinti megoszlás (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

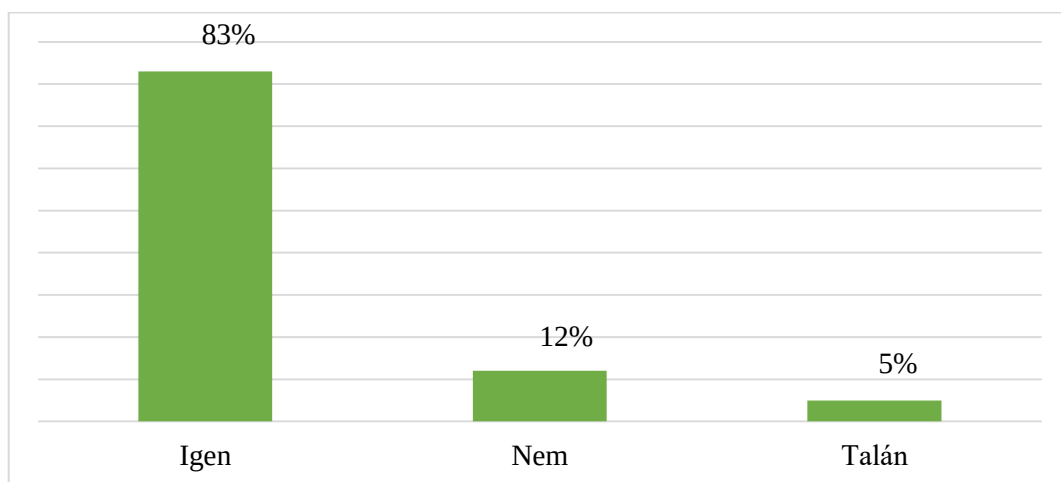
A kérdőívet kitöltők közül 83% folytatná a mezőgazdasági tevékenységet akkor is, ha megszűnne a terület alapú támogatás (APIA). 12% nem folytatná, 5% talán folytatná, de még nem gondolkozott ezen a eshetőségen (26. ábra).

26. ábra: A terület alapú támogatás hatása a gazdálkodási kedvre (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

A válaszadók 83%-a foglalkozna állattartással akkor is, ha a közbirtokosság nem vállalna szerepet az állatok értékesítésében, illetve megszüntetné a különböző juttatásokat. 12% nem folytatná az állattartást, 5% talán folytatná, majd a körülményektől függően dönt (27. ábra).

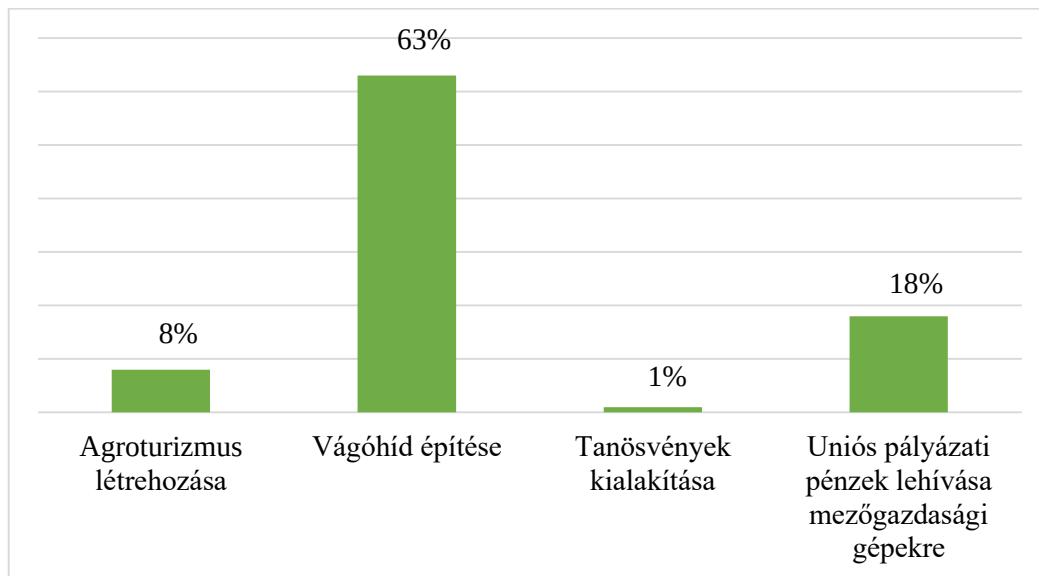

27. ábra: A közbirtokossági támogatás megszűnésének hatása a gazdálkodási kedvre (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

A válaszadók közül 8% véli úgy, hogy a közbirtokosság gazdaságosságának növelése érdekében érdemes lenne az agroturizmust fejleszteni. Vágóhíd építését 63%

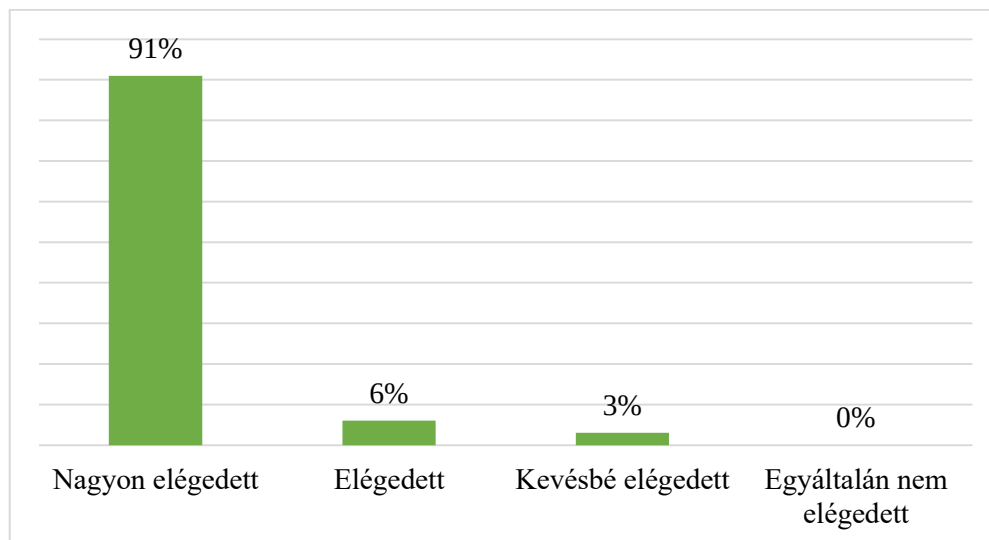
támogatná 1% a tanösvények kialakítására, 18% az Uniós pályázatok lehívására mezőgazdasági gépek vásárlására tette a voksát (28. ábra).

28. ábra: A közbirtokosság gazdasági fejlődésének érdekében tett javaslatok (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

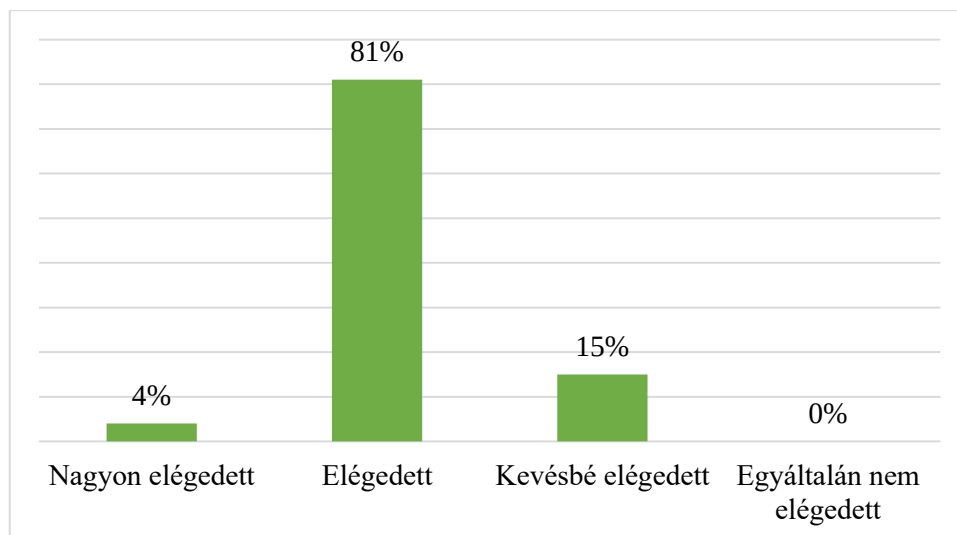
A kérdőíveket kitöltő személyek közül 91% teljes mértékben elégedett a közbirtokosság vezetősége által végzett munkával, az eddig elért gazdasági fejlődéssel, 6% inkább elégedett, 3% alig elégedett és senki nincs, aki egyáltalán nem elégedett (29. ábra).

29. ábra: A közbirtokosság eredményeivel való elégedettség mértéke (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

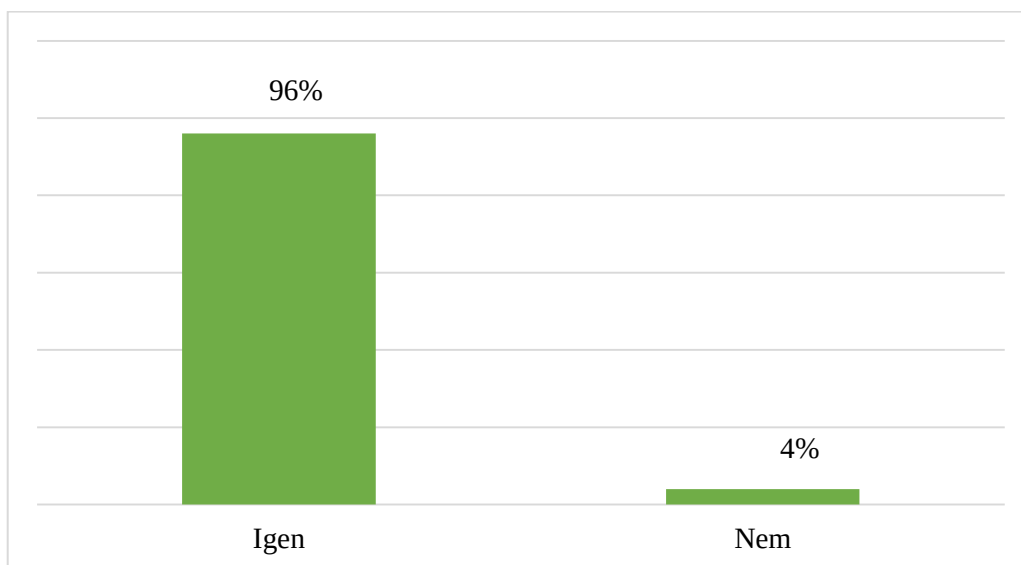
A válaszadó személyek 81%-a elégedett a tűzifa osztalék minőségével, 4% teljes mértékben elégedett, 15% kevésbé van megelégedve a tűzifa minőségével (30. ábra).

30. ábra: Az osztalék tűzifa minőségével való elégedettség mértéke (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

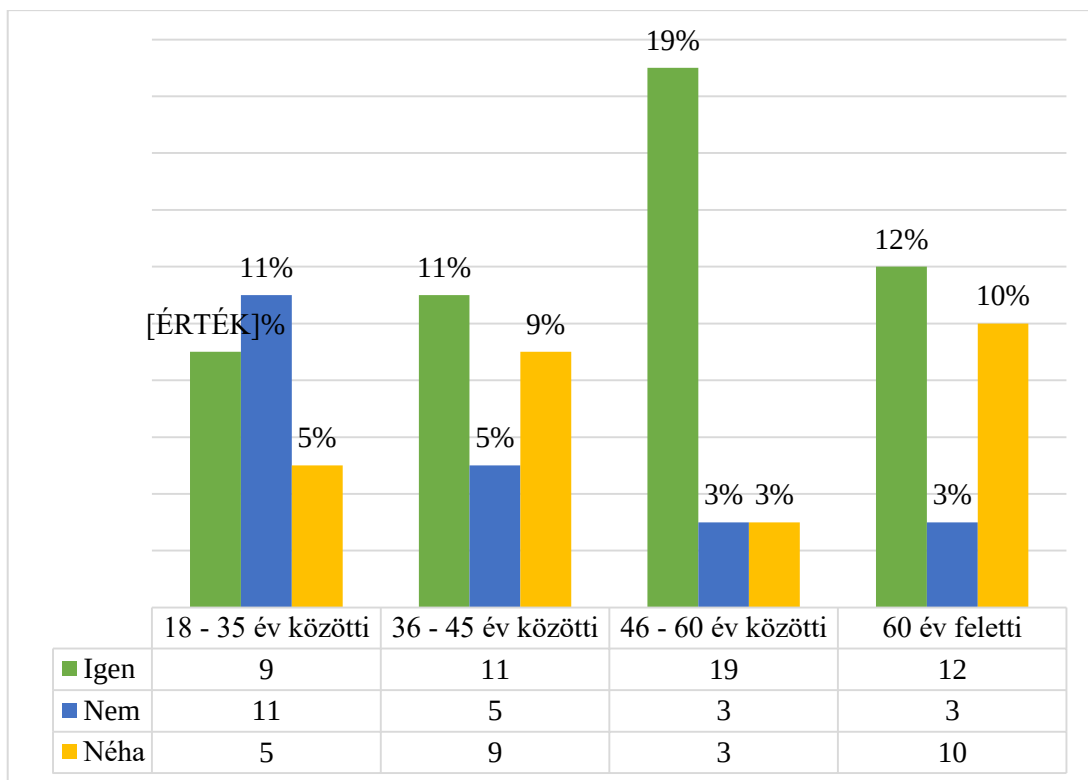
A válaszadó személyek 96%-a egyetért abban, hogy a közbirtokosság támogassa az egyházat, a különböző helyi intézményeket, civil szervezeteket, akár anyagilag akár természetbeni juttatással. A kérdőívet kitöltők közül 4% nem ért egyet (31. ábra).

31. ábra: Helyi intézmények támogatásában való egyetértés mértéke (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

A közbirtokossági közgyűléseken való részvételre a legmagasabb hajlandóságot a 46-60 éves korosztály képviseli (19%), melyet a 61 év fölöttiek követnek 12%-al. A 18-35 éves korosztály állandó részvétele 9%, 11% pedig nem vesz részt a közgyűléseken, ezzel ellentétben az idősebb korosztály esetében a távolmaradás csupán 3%-os (32. ábra).

32. ábra: Közgyűléseken, döntéshozatalban való közreműködés mértéke (%)

Saját kutatás és szerkesztés, 2022.

3.4.2. Az interjú eredményei

Mint már említettem, interjút készítettem a Zetelaki Közbirtokosság elnökével, **Szabó Imrével**. Megtudtam tőle, hogy a történelmi Székelyföld, vagyis a mai Hargita, Kovászna és Maros megye székelyföldi régiójában 2020-ban mintegy 647 ezer hektár erdőterület van, ez csaknem kilenc százalékkal több, mint harminc évvel ezelőtt. Tehát véleménye szerint Székelyföldön harminc év alatt tíz százalékkal nőtt az erdőterületek aránya – ez elsősorban a beerdősödött legelőknek köszönhető. De volumenében is növekedésről beszélhetünk, hiszen a hektáronkénti 8,4–8,5 köbméteres természetes gyarapodás helyett átlagosan ennek felét termeljük ki, ennyit engednek meg az üzemtervek. Összességében tehát a mintegy hat és fél milliós hazai erdőterület tíz százaléka található Székelyföldön, az erdőterületek aránya pedig magasabb, mint az országos átlag (a 28% helyett mintegy 38%). Ennek valamivel kevesebb, mint 24 százaléka maradt állami tulajdonban a visszaszolgáltatások után (az államosítás előtt Székelyföldön nem volt állami tulajdonú erdőterület). Az erdők mintegy fele van magántulajdonban, a

közbirtokossági erdők aránya valamivel kevesebb, mint húsz százalék, egyéb közösségi tulajdonban valamivel több, mint húsz százalék van.

Szabó Imre azt is elmondta, hogy a Zetelaki Közbirtokossághoz tartozik a Nagyküküllő folyó völgyének felső részén, Deság, Zeteváralja, Ivó, Küküllőmező és Sikaszó települések területei is. Megtudtam tőle, hogy a közbirtokosság jogilag 1886-ben alakult és működött egészen a második világháborút követő 1949-es államosításig, majd a rendszerváltást követően 2000-ben újra alakult, és most 8515 hektár erdős területen és 1875 hektár legelőn gazdálkodik. Úgy gondolja, hogy az erdő egy olyan természeti érték, amelynek ésszerű és fenntartható hasznosítása révén munkahelyeket lehet teremteni a gazdasági élet minden szegmensében (turizmus, kitermelés, fafeldolgozás, oktatás, stb.). Szerinte a turizmus és az erdőgazdálkodás kapcsolatrendszerének erősítése érdekében több olyan infrastrukturális fejlesztést kell megvalósítani, amely révén a turisták számára is megközelíthetővé és érdekessé válik az erdő. Ezek közé az elképzelések közé tartozik az erdei közlekedési utak feljavítása és rendszeres karbantartása, bicikli utak kialakítása és irányító táblák elhelyezése, továbbá erdészházak és menedékházak építése, illetve felújítása azokban az esetekben, ahol azok már léteznek, de állaguk nem biztosítja a rendszeres használatot. Szabó szerint az erdőgazdasági értékek növelése érdekében – főleg a fakitermeléshez köthető tevékenységek esetében – fontos olyan infrastrukturális fejlesztéseket végrehajtani, amelyek révén könnyebben és kisebb környezeti kártétellel lehet elszállítani a fát az erdőből. Ilyen jellegű fejlesztések például az erdőben a közlekedési utak mentén létrehozott rakodási rámpák kialakítása. Elmondása szerint a rámpák révén a kitermelt fák rakodása gyorsabb és hatékonyabb, illetve kisebb mértékben károsodik a természet a nehéz gépjárművek súlya alatt. Mint mondta, érdemes megfontolni, hogy mennyire lenne célszerű (és környezetbarát) a lóval történő kitermelés, erdő közötti szállítás, annál is inkább, mert erre uniós és állami támogatást is lehet szerezni. Természetesen, ezt úgy gondolja megvalósítani, hogy ez a folyamat ne forduljon szembe a modern, gépesítési kitermelési folyamattal, de főként a természetvédelmi területeken, vagy a gyenge infrastruktúrával rendelkező, nehezen megközelíthető részekben ez a kérdés lényeges lehet.

Mint mondta, a közbirtokosságot gazdasági erejéhez, tömegbázisához mérten kell összekapcsolni a község életével (2700 tagja van a közbirtokosságnak, ami azt jelenti, hogy szinte minden család képviselve van benne.) Úgy gondolja, hogy évekre megtervezett községfejlesztési előírásokat kell, hogy tartalmazzon a közbirtokosság jövőképe, hiszen számos okból kiemelkedően fontos a Zetelaki Közbirtokosság szerepe a község életében: a

Zetelaki Közbirtokosság jelenti Zetelaka Község számára az egyik legfontosabb gazdasági és közösségi erőt. Ilyen formában a Közbirtokosság szerepe lényeges tud lenni a fakitermelés, fafeldolgozás területén (de ehhez stratégiai elképzelések szükségesek, amelyek az erdőkitermelési tervvel összhangban a község gazdasági életét is befolyásolják), folytatni kell a mezőgazdasági termékek feldolgozását (hisz már jelen pillanatban is egy jelentős szereplő ezen a területen a Zetelaki Közbirtokosság, hiszen Limousin-farmot, gyümölcsbegyűjtőt és feldolgozót stb. működtet). Elmondása szerint, a közbirtokosság egy olyan intézményi befektetővé tud válni, amely a Zetelaka számára lényeges kérdésekben, akár jelentős pénzügyi erővel tudja segíteni a forráshiányos, de kiemelkedően fontos projektek megvalósulását. Emellett a társadalmi-gazdasági és oktatási kérdések fontos alakítója is (pl. a középiskola átszervezése kapcsán az egyik legfontosabb szakoktatási-igényt megfogalmazó intézmény lehet, faipari szakközépiskolában a tanulók megtanulnák nem csak a kitermelés, de a famegmunkálás fortélyait is - ha már helyben van a fa).

Ami a közbirtokosságok nyereségességét illeti, hangsúlyozta, hogy jóval hatékonyabb gazdálkodást kellene folytatni. Az ugyanis a mérlegadatokból egyértelműen kiderül, hogy uniós támogatás nélkül összességében a közbirtokosságok veszteségesen működnének. 2015 és 2020 között például összesen valamivel több, mint 140 millió eurós üzemi bevételt valósítottak meg (ez az erdőgazdálkodásból befolyó összeg), a megvalósított össznyereség pedig közel 25,5 millió euróra rúgott, és ennél jóval kevesebb az üzemi, tehát az erdőgazdálkodásból származó nyereség (11 millió euró). Ha ezt összevetjük a területalapú támogatások mértékével, ami összességében megközelítette a 91 millió eurót, akkor világosan látszik, hogy támogatás nélkül a közbirtokosságok veszteségbe futnának – hangsúlyozta az elnök. Azt is látni kell, hogy ez nem minden közbirtokosságra érvényes, illetve székenként is erősen változó a kép, de az tény, hogy magasabb hozzáadott értéket kellene megvalósítani, azaz magasabb feldolgozottság mellett kellene értékesíteni az erdő javait.

Azt is megtudtam, hogy a fapiac megrendülése veszteséget eredményez a közbirtokosságnak, de erre megoldás lehetne az átmeneti raktározás, hogy a megfelelő időben, jobban tudják értékesíteni a fát, amelynek jelenleg nagyon nyomott az ára, illetve a nyersanyag feldolgozásának bevétele, amely viszont tőkekoncentrációt, befektetést kíván. Az is szóba került, hogy az erdei termékeket – a makkot, erdei gyümölcsöt, melyet egyesek jelenleg ellenőrizetlenül kihordanak az erdőből – a közbirtokosságok is értékesíthetnék, mert ezek piaca biztos.

Szabó szerint kiemelt jelentőséggel bír a Madarasi Hargita környezetvédelmi, takarítási programjában való zetelaki részvétel, még akkor is, ha a Hargita számos része nem tartozik Zetelaki adminisztráció alá, és nem zetelaki tulajdonú terület. Nagyon sok turista, zetelaki ember, vagy Zetelaka környezetében tevékenykedő magánszemély, vállalkozás, több szállal is kapcsolódik a Madarasi Hargitához. Ilyen értelemben a Madarasi Hargita csúcsának megtakarítása, az emlékhely megfelelő rendezése, az erdei út és a megfelelő megközelíthetőség biztosítása nem csak Zetelaka, hanem Székelyföld számára is igazán fontos kihívás. Ilyen szempontból a Zetelaki Önkormányzat, a Zetelaki Közbirtokosság, a Natura 2000 menedzsment szervezet, de a civil szervezetek, vállalkozók is fontos szerepet kell, hogy vállaljanak, hogy a Madarasi Hargita az őt megillető turisztikai (és esetleg szakrális) célpont legyen. Mindez akkor történhet meg, ha infrastrukturálisan, rendezettség szempontjából, és a működtetés szellemisége szempontjából is egységes képet mutat a Hargita.

Az elnök elmondta, hogy a romák integrálásában is az erdészet és a Zetelaki Közbirtokosság számos hiánypótló szerepet tud betölteni, ugyanis a munkanélküli roma lakosság számára akár a „napszámos” munkát biztosíthat az erdőkitermelésben, vagy az erdei gyümölcs-begyűjtésben, fontos szociális, de egyben természetvédelmi kérdéseket is megoldhat. A rendezett munkafeltételek nem csak gazdasági és szociális szempontból jelenthetnek előrelépést a roma lakosságnak, hanem a köztisztaság, környezetvédelmi nevelés szempontjából is jelentős előrelépést hordozhatnak magukban.

Szabó Imre elmondása szerint Székelyföldön összesen 258 közbirtokosság működik, a magánerdőbirtokosi szövetségek száma tizenhárom, a területen tizenöt magánerdő-gondnokság működik. Az erdőgazdálkodás szerkezete szempontjából még három olyan struktúrát hoztak létre, amely az egész vertikumot igyekszik összefogni: a Székelyföldi Erdőgazdák és Erdőtulajdonosok Szövetségét, a Romániai Magyar Erdészeti Egyeztető Fórumot és nemrég a Carpathian Timber Productions nevű részvénytársaságot. Ez utóbbi mostanáig 89 közbirtokosságot fogott össze, vagyis a közbirtokossági terület egynegyede már felismerte a gazdasági összefogás szükségességét. Van tehát alapként egy birtokrendszer, arra felépült társadalmi összefogással egy magánerdő-gazdálkodás, ennek az eredményét lehetne egy székelyföldi gazdasági összefogás keretében hatékonyra tenni, ugyanis véleménye szerint óriási előny, hogy az erdőgazdálkodás területén rendelkezésre áll a megfelelő struktúra, a belső erőforrásokra épülő fejlődés lehetősége tehát adott.

4. Következtetések, javaslatok

A kutatásomban olyan egyéni vagy közbirtokossági szintű kérdésekre akartam rávilágítani, ami nagyban befolyásolja a község fejlődését, egyéni gazdálkodást és nem utolsósorban a tulajdonos és a közbirtokosság viszonyát, a vezetéséről kialakult véleményt, az elégedettségi szintet a közbirtokosság működésében. A kérdőív kérdéseire kapott válaszok segítségével bizonyítani tudom a hipotéziseim helytállóságát vagy hamisságát.

Hipotézisvizsgálat

A terület alapú mezőgazdasági Támogatás (APIA) nincs számottevően nagy befolyásoló hatással a mezőgazdasági munkát végző gazdák számára. Falusi környezetben a földművelés elengedhetetlen tevékenységnek számít a földművelés. Az állattartáshoz, önfenntartáshoz szükséges takarmányozás biztosítása nem a támogatástól függ. Régebb is a megművelt földjeikből származott a minden napi betevő az asztalra. Ez azt jelenti, hogy **első hipotézisem, amely szerint „a terület alapú mezőgazdasági támogatás (APIA) ösztönző hatással van a mezőgazdasági munkálatokat végző gazdák számára”, hamisnak bizonyult.**

A kutatásom eredményei azt mutatják, hogy az állattartó gazdák nem csökkentenék az állatállományt akkor sem, ha a közbirtokosság csak a legeltetést biztosítaná. Az állattartást és a földműveléssel kapcsolatos mezőgazdasági tevékenységeket egymással párhuzamosan végzik a gazdák, az egyik befolyásolja, szabályozza a másikat, egymással kölcsönhatásban működnek jól. Ennek ismeretében megállapítottam, hogy **a második hipotézisem, amely szerint „Az állattartó gazdák csökkentenék az állatállományt, ha a közbirtokosság csak a legeltetést biztosítaná”, nem igazolódott be.**

A kutatási eredményeim szerint a legkevesebb alkalommal közgyűléseken résztvevő korosztály a 18- 5 év közötti korosztály. Messzemenően a legnagyobb számban résztvevők a 46 – 60 év közötti korosztály, bár a 60 év felettiek is szívesen részt vesznek a döntéshozásban.

Zetelaka község önkormányzata törekszik a turizmusfejlesztésre, és a közbirtokosság is hajlandóságot mutat, inkább az agroturizmus kínálta lehetőségek kiaknázására vidékfejlesztés céljából, amelybe a közbirtokossági tagokat is bevonják. A község önkormányzata a fejlesztési stratégiájába is célul tűzte ki a turizmus fejlesztését. A kapott válaszok összesítésének eredménye azt mutatja, hogy a közbirtokossági tagok nem

az agroturizmus fejlesztésében látják Zetelaka gazdaságának javítását, a lakosság életszínvonalának növelését. Eszerint, a harmadik hipotézisem, amelyben megfogalmaztam, hogy **„Zetelaka község egyik fő kitörési pontja a turizmusfejlesztés, a közbirtokosság támogatásával az agroturizmus fejlesztése által”, hamisnak bizonyult.**

Kutatásom eredményeként tehát elmondhatom, hogy mind a három hipotézisem hamisnak bizonyult.

Úgy látom, hogy a turisták egyre inkább kedvelik azt, hogy ne csak szemlélői, hanem résztvevői is lehessenek ennek a tradicionális világnak. Lehetőséget kell teremteni számukra, hogy kipróbálhassák a kézműves tevékenységeket, hogy megtanulhassák a gasztronómiai különlegességek elkészítését, ha igénylik, részt vehessenek az állatok gondozásában, a föld, hogy magukra ölthessék a székely ruhát és elsajátíthassanak pár alaplépést a tájjellegű táncokból. A turisták az aktív részvétellel járó kikapcsolódást keresik Székelyföldön is. A környezet hangulata és látnivalói önmagukban már nem elégítik ki az igényeket. A turisták a hagyományos kultúra mellett, XXI. századi kalandokat keresnek. A turisták egyre környezettudatosabbak, keresik a szelíd, illetve alternatív turizmusformákat. Mivel egyre inkább érzékenyek a környezetvédelem problémái iránt, ezért alapelvárás részükről, hogy egy-egy turisztikai szempontból vonzó településen környezetbarát megoldásokkal találkozzanak.

Véleményem szerint a turizmus és az erdőgazdálkodás kapcsolatrendszerének erősítése érdekében több olyan infrastrukturális fejlesztést kell megvalósítani, amely révén a turisták számára is megközelíthetővé és érdekessé válik az erdő. Ezek közé az elképzelések közé tartozik az erdei közlekedési utak feljavítása és rendszeres karbantartása, bicikli utak kialakítása és irányító táblák elhelyezése, továbbá erdészházak és menedékházak építése, illetve felújítása azokban az esetekben, ahol azok már léteznek, de állaguk nem biztosítja a rendszeres használatot.

Meglátásom szerint megfelelő intézkedések nélkül a székely kapuk nagy része néhány év alatt teljesen eltűnhet, amely a székely örökség pusztulását vonná magával. Ez nem csupán a település népi kultúrájának veszteségét jelentené, hanem turisztikai szempontból is hátrányokat idézne elő. A székely kapu meghatározza egy „igazi székely falu”, így Zetelaka község arculatát is. Ennek tudatosítása a lakosság körében feltétlenül szükséges, ugyanis nagyon gyakran azt tapasztaljuk, hogy régi örökségünket elnyomja a modernizáció, a nyugati stílusok iránti megnövekedett igény, a falu lakossága pedig sajnos gyakran csak akkor látja a fejlődést, ha látja a modern stílusok jeleit is. Fontos tehát, hogy

a település lakói is megértsék, hogy egy székely falu csak akkor őrizheti meg jellegét és identitását, ha épített örökségét sem vesztegeti el. Ezt a kérdést az Önkormányzatnak az elkövetkezendő időszakban is kiemelten kell kezelnie, a tudatosítás mellett, anyagi ráfordítás is szükséges. Továbbá keresni kell azokat az együttműködési lehetőségeket, hasonló gondokkal küzdő székely településekkel, melyek során lehetőség nyílna egy rehabilitációs program jogi formáinak megtalálására.

Észrevettem, hogy a helyiek egyetértenek abban, hogy a zetelaki gát turisztikai potenciálja nincs megfelelően kihasználva. A gát elsődlegesen a helyiek és környékbeliek kedvelt kikapcsolódási helye. A távolabbról érkező turisták főként a környezeti látvány miatt keresik fel a gátat és környékét, viszont a csónakázási, horgászati lehetőségeket kevésbé használják ki. A zetelaki gát népszerűsítése céljából érdemes lenne a horgászati lehetőségeket népszerűsíteni, hiszen napjainkban egyre inkább növekszik a kereslet a tiszta környezetben, tiszta vízben élő halak iránt. Az itt élő pisztráng pedig méltán híres ahhoz, hogy a lehető legtöbben a megismerésére, és megköstölésére törekedjenek. Ezért a szolgáltatások kiszélesítése mellett Zetelaka község az elkövetkező években a gáthoz kapcsolódó turisztikai rendezvénykínálatot is bővíthetné, olyan eseményekkel, amelyek a horgászatot helyezik középpontba.

A saját véleményem találkozik a lakosság véleményével abban, hogy Zete-várának romjainak és a hozzá kapcsolódó mondanivalóknak nem szabad elveszni, hiszen a legendák Székelyföld arculatának és misztikumának meghatározó elemei, amelyet ennek a községnek is ápolnia kell.

A pünkösdi időszakban a csíksomlyói búcsúra százezrek érkeznek a régióba, azért, hogy közösen zárandokolhassanak, feltölthetessenek, megtisztulhassanak. Ennek az ünnepnek az egész térségre hatása van, ezért nagyon fontosnak tartom, hogy településünk a lehetőségekhez mérten rákapcsolódjon a rendezvényre, bővítsen a pünkösdi időszak turisztikai kínálatát, s ezáltal növelje saját vonzerejét. Zetelaka az elmúlt években az által is be tudott kapcsolódni a székelyföldi vallási turizmusba, hogy a Mária Út részeként bekerült Közép-Európa zárandokútvonalai közé. Ez újabb lehetőséget teremthet a település számára, hogy a zárandokok számára is bemutassa értékeit, hagyományait.

Zetelaka községben hiányzik a szolgáltatás alapú turizmus. Egyre jobban tapasztalhatjuk, hogy a téli sportok iránt megnövekedett az érdeklődés az elmúlt évek folyamán. A Madarasi Hargita is egyre keresettebb célponttá válik, amely a szolgáltatások kibővítését és javítását vonzza maga után. Úgy gondolom, hogy ezzel a fejlődéssel kell Ivónak is lépést tartania, annak érdekében, hogy a település több legyen, mint „út a

Hargita fele”. Nagyon jó kezdeményezésnek tartom ennek a keretnek a lebontására az ivói vadaspark létrehozását, amely új attrakciót teremtett a településen, és közben olyan közösségi szerepet tölt be, amely a természetbarát gazdálkodás és a környezetvédelem fontosságára figyelmeztet.

További javaslatom egy közösségi tűzifa-feldolgozó udvar létrehozása, ahol lehetőség nyílik a tűzifa ideiglenes tárolására, illetve a fa feldolgozása során keletkezett szerves hulladék kezelésére.

Hasznosnak találnám az Erdei Iskola Program elindítását olyan ingatlanok felújításával, amelyek jelenleg önkormányzati, közbirtokossági vagy közösségi tulajdonban vannak.

Javasolnám a „Népi mesterségek udvarának” létrehozását Ivóban, ahol egy régi parasztház rehabilitálásával lehetne bemutatni és népszerűsíteni a természeti és kulturális értékeket, támogatni azok megőrzését.

Bár már van egy tanösvényünk, úgy gondolom, hogy többet is ki lehetne alakítani megfigyelő pontok felállításával a Natura 2000 területeken, illetve a településen és annak közvetlen közelében.

Úgy gondolom, hogy Zetelaka Önkormányzata, a Zetelaki Közbirtokosság, a Natura 2000 menedzsment szervezet, de a civil szervezetek, valamint a vállalkozók is fontos szerepet kell, hogy vállaljanak, hogy a Madarasi Hargita az őt megillető turisztikai célpont legyen, mindez akkor történhet meg, ha infrastrukturálisan, rendezettség szempontjából, és a működtetés szellemisége szempontjából is egységes képet mutat a Hargita.

5. Összefoglalás

Zetelaki Közbirtokosság gazdasági ereje vidékfejlesztő hatással bír Zetelaka község számára. A tulajdonosok viszonyulása a megválasztott vezetőséghez eredményezi a közös munka gyümölcsét.

A dolgozatom a szakirodalmi áttekintésében taglaltam a vidék, vidékfejlesztés, valamint vidékgazdaság fogalomkörét, majd körbejártam a közbirtokosságok fejlődésének témakörét, érintve a közbirtokosság jelenlegi formájának kialakulásának történetét.

Saját kutatásomban Zetelaka község bemutatása, ezen belül a történelmi múltja, gazdasági és vállalkozásfejlesztése, mezőgazdasága és turizmusa a főbb témakörök, amely után a zetelaki közbirtokosság bemutatására fókuszáltam. Ugyanebben a fejezetben mutattam be kutatási eredményeimet, majd megfogalmaztam következtetéseimet és javaslataimat.

A Zetelaki Közbirtokosság jelenti Zetelaka Község számára az egyik legfontosabb gazdasági és közösségi erőt. Ilyen formában a Közbirtokosság szerepe lényeges tud lenni olyan területeken, mint a fakitermelés, fafeldolgozás, itt stratégiai elképzelések szükségesek, amelyek az erdőkitermelési tervvel összhangban a község gazdasági életét is befolyásolják. Mezőgazdaság, mezőgazdasági termékek feldolgozása, hisz már jelen pillanatban is egy jelentős szereplő ezen a területen a Zetelaki Közbirtokosság, rendelkezik gyümölcsbegyűjtővel és feldolgozóval, málna ültetvénnyel, húsmarha-farmmal. A Közbirtokosság egy olyan intézményi befektetővé tud válni, ami a Zetelaka számára lényeges kérdésekben akár jelentős pénzügyi erővel tudja segíteni a forráshiányos, de kiemelkedően fontos projektek megvalósulását. A Közbirtokosság a társadalmi-gazdasági és oktatási kérdések fontos alakítója is lehet, például a középiskola átszervezése kapcsán az egyik legfontosabb szakoktatásiigényt megfogalmazó intézmény lehet. A meglévő területeken a gazdálkodást fenntartsuk akár infrastrukturális fejlesztésekkel, mint például mezei utak kialakításával és karbantartásával. Ezek a fejlesztések össze tudják kapcsolni a mezőgazdasági területeket a turisztikai fejlesztésekkel is, így a terményt el lehet akár közvetlenül is adni a településre látogató turistáknak. A helyi mezőgazdálkodás elősegítése érdekében fontos kialakítani egy helyi piacot is, ahol a helyi gazdálkodók minőségi termékeket tudnak kínálni közvetlenül a helyi vásárlóknak. A szakemberhiány pótlása érdekében fontos lenne a meglévő szakembereket bevonni, akik szakmai tudásuk bevetésével segíteni tudják a gazdálkodni akarókat és átadhatják tudásukat a fiatal nemzedéknek.

Ahogy a közbirtokossági elnök is elmondta, nagy potenciál rejlik a Zetelaki Közbirtokosságban, (amelynek tevékenységi köréhez tartozik az erdő termékeinek hasznosítása - fa, erdei gyümölcs, gomba, csemetekert működtetése, erdősítés, erdőápolás, Limousin marha-tartás, törtkő és díszkő bányászat), mint a Székelyföld egyik legnagyobb és legjelentősebb vagyonnal, pénzügyi erővel rendelkező Közbirtokossága. A közbirtokosság fontos szerepet kell, hogy vállaljon a „Tízek” (a 10 környékbeli közbirtokossági szövetség), de az egész székelyföldi gazdasági életének megszervezésében. Ilyen értelemben cél, hogy minden értelmes, a falu, a közösség és Székelyföld érdekeit szolgáló kezdeményezésben pozitív mozgatóerő kell, hogy legyen. Ilyen kezdeményezés lehet a Madarasi Hargita fejlesztési elképzeléseinek a megvalósításában való közreműködés, a klaszter-programok elindításában való tevékeny részvétel, vagy akár egy nagyobb képzés-program kezdeményezése, megvalósítása. A térségi erdőgazdaság működésének alapja a közbirtokosságok csoportja, és ennek a vagyontömegnek a létezése, illetve szerveződési modellnek a mikéntje befolyásolja közvetlen vagy közvetett módon minden más, az erdőgazdasághoz kapcsolódó szereplő működését, hiszen az erdő mindig Székelyföld egyik fontos erőforrása volt. A rendszerváltást követően a visszaszolgáltatások nyomán ismét lehetőség nyílt arra, hogy (részben) önállóan lehessen gazdálkodni vele. Mi több – az újjáalakult közbirtokosságok révén elsősorban – társadalmi szerepe is megnőtt.

Irodalomjegyzék

- Asociatia Composesorat Zetea, Zetelaki Közbirtokosság Statutum könyv, 2000
- Báráth J. (2001): Varság, a székely tanyaközség, Magánkiadás, Kecskemét (Csíki Székely Múzeumban)
- Báráth J. (2007): Az eleven székely tizes. A csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi tizesek működése a XVII-XX. században, <https://mek.oszk.hu/21000/21019/>
- Buckwell, A. (1997): Towards a Common Agricultural and Rural Policy for Europe. In: European Economy vol. 5., Luxembourg, European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs, 63 p.
- Csiby A. (1939): A székely közbirtokossági vagyonok eredete, történelmi és jogi fejlődése az ösfoglalástól napjainkig. Gyergyószentmiklós, Kahán nyomda: <http://mek.oszk.hu/07600/07647/07647.pdf>
- Deák F. (2000): Zetelaka - táj és ember, Szerzői Magánkiadás, Székelyudvarhely
- Dorgai L. (1999): Az agrárgazdaság helye és szerepe a vidékfejlesztésben. A falu- és vidékfejlesztés stratégiai kérdései. MTA Agrártudományi osztálya, Budapest
- Evans, N. – Lasen, M. – Tsey, K. (2015): A Systematic Review of Rural Development Research: Characteristics, Design Quality and Engagement with Sustainability. Cham, Springer, 63 p.
- Földművelésügyi Minisztérium (1997 a): Agrárprogram – vidékfejlesztés. (Nemzeti Agrárprogram). Budapest, 17-18. p.
- Garda D. (2002): A székely közbirtokosság, Státus Kiadó, Csíkszereda
- Garda Dezső (2000): A Közbirtokosság rövid története. Tájékoztató és gyakorlati útmutató a 2000/1. sz. törvény alkalmazására. T3 Infokiadó, Sepsiszentgyörgy, 8-16. pp.
- Harvard Business School, Boston. http://www.isc.hbs.edu/pdf/EDA_RuralReport_20040621.pdf
- Hoggart K. – Buller H. (1994): Vidékfejlesztés 28-38. p. In: Madarász I. (szerk.): Szöveggyűjtemény a vidékfejlesztés szociológiája tantárgy tanulásához. Gödöllő
- Jakab E. (1901): Udvarhely vármegye története a legrégibb időktől 1849-ig, Az Atheneum Irodalmi és Nyomdai R.T. Könyvnyomdája, Budapest
- Káposzta J., Tóth T. (2013): Regionális és vidékfejlesztési ismeretek, Elméleti jegyzet, Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományok Centruma

- Kis K. (2011): A vidék és a vidéki térségek meghatározásának európai vonatkozásai (Történeti áttekintés az Európai Bizottság új város-vidék tipológiája apropóján, Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok: Publikáció, Szegedi Tudományegyetem
- Kiss D. I. (2007): Gazdasági társadalmi folyamatok az erdélyi falvakban, Kolozsvár: Egyetemi Kiadó
- Kiss T., Barna G., Deák A. (2013): Székelyföldi turisztikai régió? Kérdőíves, fókuszcsoportos és statisztikai vizsgálat a székelyföldi turizmusról. Kiadja a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Idea Nyomda, Kolozsvár
- László É. (2010): A vidékfejlesztés és a vidéki turizmus összefüggései. Keszthely, 173 p. http://konyvtar.uni-pannon.hu/doktori/2010/Laszlo_Eva_dissertation.pdf
- Maácz M. (2001): A vidékfejlesztés helye, szerepe, és fejlődési lehetőségei az Európai Unióban, Gödöllő, 31 p. http://archivum.szie.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_3299_section_3673.pdf
- Madarász I. (2000): A vidékfejlesztés néhány közgazdaságtani vonatkozása. *A Falu*. XV. (1) 15-25. p.
- Magyarország Vidékfejlesztési Programja (1997): Témafelelős: Jávor K. Budapest, a KTM megbízásából készítette a VÁTI Kht, KTM Vidékfejlesztési Programbizottság, 1997
- Makkai G. (2008): Vidékfejlesztés, Mentor Kiadó, Marosvásárhely
- Marini, M. B. – Mooney, P. H. (2006): Rural Economies (Chapter 6). In. Cloke, P. – Marsden, T.– Mooney, P. (eds.): *The Handbook of Rural Studies*. SAGE Publications, London. pp. 91–103
- Moseley M. J. (2003): *Rural Development Principles and Practice*. London, Sage, 240 p.
- OECD (2011): OECD Regional Typology. Directorate for Public Governance and Territorial Development https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/OECD_regional_typology_Nov2012.pdf
- Petercsák T. (2008): A közbirtokosság. Erdő- és legelőközösségek Észak-Magyarországon. Debrecen in *Acta Acad. Agriensis, Sectio Historiae* XXXVIII (2010) 125–137, http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/3489/1/125-137_Petercsak.pdf
- Porter, M. E. – Ketels, C. H. M. – Miller, K. – Bryden, R. T. (2004): *Competitiveness in Rural*

- Ritter K. (2008): Agrárfoglalkoztatási válság és a területi egyenlőtlenségek. Doktori értekezés. Gödöllő: Szent István Egyetem.
- Ritter K. (2016): A helyi (gazdaság) fejlesztés alapjai és lehetőségei a gyakorlati kutatások fényében, In: Szerk.: Bíró A Zoltán, Szerk.: Gyetvai Árpád, Szerk.: Magyar Ferenc Helyi fejlesztés-kreatív programok: Fejlesztési programjavaslatok a székelyföldi térség számára, Csíkszereda, Státus Kiadó
- Ritter K. (2019): A vidékbiztonság vidékgazdasági alapjai, Kiadó: Nemzeti Községi Szolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest
- Temesvári E. (2009): Az erdők jelentősége, legfontosabb funkciói, <http://www.megosz.org>
- U.S. Regions: Learning and Research Agenda. Institute for Strategy and Competitiveness,
- Vajda Gy. (2019): Közbirtokosság mint ősi gazdálkodási forma, <https://www.e-nepujas.ro/articles/koezbirtokossag-mint-osi-gazdalkodasi-forma>
- Vidéki Területek Európai Chartája - Council of Europe (1996): European Charter for Rural Areas. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15330&lang=en>
- Vincze M. (2002): A vidékfejlesztés esélyei és buktatói Székelyföldön. 96-106. p. In: A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Csíkszereda, Székelyföld 2000 Munkacsoport, 444 p.
- Zetelaka Község Fenntartható Fejlesztési Stratégiája 2015-2020, 2015
- Zetelaka község vidékfejlesztési programfüzet 2015

Internetes források

Google térkép

<http://www.zetelaka.com/index.php/zetelaka-tortenete/kivaltsaglevel>

<https://m.erdelyivendeghazak.ro/hu/prg/8/4/zete-tanosveny>

<http://www.zetelakatours.ro/index.php/zete-tanosveny>

<http://www.kozbirtokossag.ro/bemutakozas>

<https://zetelaka.ro/>

<https://hu.wikipedia.org/wiki>

Népszámlálási adatok - recensamant.ro, 2011

Zetelaka Polgármesteri Hivatalának adatai, 2021

Mellékletek

Kérdőív

A Zetelaki Közbirtokosság tagjaihoz

Tisztelt tulajdonjoggal rendelkező hölgyem/uram!

Szabó Gergely- Jenő vagyok a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem hallgatója.

Segítségét kérem, hogy a kérdőív kitöltésével segítsen diplomadolgozatom megírásában.

1. Neme

- ☐ Férfi
- ☐ Nő

2. Életkora

- ☐ 18-30 év között
- ☐ 31-45 év között
- ☐ 46-55 év között
- ☐ 56-70 év között

3. Lakhelye

- ☐ Zetelaka
- ☐ Zeteváralja
- ☐ Ivó
- ☐ Sikaszó
- ☐ Küküllőmező
- ☐ Deság
- ☐ Zetelaka községen kívül élő

4. Foglalkozása

- ☐ Tanuló
- ☐ Vállalkozó
- ☐ Alkalmazott
- ☐ Munkanélküli
- ☐ Nyugdíjas
- ☐ Egyéb.....

5. Iskolai végzettsége

- ☐ Általános iskola
- ☐ Szakiskola
- ☐ Líceum

- Posztlíceum
- Felsőfokú végzettség

6. Hogyan jutott erdőtulajdonhoz

- ☐ alanyi kárpótoltként
- ☐ részarány-tulajdonosként
- ☐ vásárolt kárpótlási jeggyel
- ☐ egyéb, éspedig

7. Mekkora az erdőbirtokának nagysága?

- ☐ 1 ha alatt
- ☐ 1-5 ha
- ☐ 5,1-25 ha
- ☐ 25,1-50 ha
- ☐ 50 ha felett

8. Milyen messze van az erdő a lakhelyétől?

- ☐ saját falumban
- ☐ szomszédos községben
- ☐ távolabb

9. Az alábbiak közül milyen szándékai vannak az erdővel kapcsolatban?

- ☐ még venne erdőt
- ☐ ami van, azt megtartja
- ☐ biztos eladja

10. Igényelné-e közös tulajdon megszüntetését?

- ☐ igen
- ☐ nem

11. Alkalmasnak tartja közbirtokosságát hosszú távú gazdálkodásra?

- ☐ igen
- ☐ nem biztos
- ☐ nem

12. Ön szerint van-e előnye a társas gazdálkodásnak az egyéni gazdálkodással szemben?

- igen, nagyobb tételben jobban értékesíthető a faanyag
- igen, megoszlanak a gazdálkodás költségei
- igen, közösen könnyebb szakembert alkalmazni
- igen, egyenletes jövedelmet biztosít

13. Ön szerint van-e előnye az egyéni gazdálkodásnak a társas gazdálkodással szemben?

- ☐ igen, mert nem kell alkalmazkodni a többi tulajdonoshoz.
- ☐ igen, nem okoz gondot az osztozkodás
- ☐ igen, egyénileg könnyebb gazdálkodni
- ☐ nincs

14. Lesz lehetősége az elkövetkező tíz évben fakitermelést végezni?

- ☐ igen
- ☐ nem
- ☐ nem tudom

15. Tisztában van-e azzal a ténnyel, hogy az erdőtelepítésekhez támogatás igényelhető?

- ☐ igen
- ☐ nem

16. Igényel, igényelne ilyen támogatást?

- ☐ igen, minden támogatási lehetőséget meg kell ragadni
- ☐ nem, mert akkor az állam korlátozhatja a tevékenységemet
- ☐ nem, mert túlságosan bonyolult lenne az igénylése

17. Részt vesz a Zetelaki Közbirtokosság által tartott közgyűléseken, érdekeltségi szándékát fejezi ki a tevékenységekben?

- ☐ Igen
- ☐ Nem
- ☐ Néha

18. Kérem, rangsorolja az Ön értékrendje szerint a Zetelaki Közbirtokossággal tevékenységi ágazatait, 1-től – 5-ig (1- legfontosabb, 5. a legkevésbé fontos)

Erdőgazdálkodás	
Legelőgazdálkodás	
Húsmarha-farm	
Gyümölcsfeldolgozó	
Kőbányászat	

19. Folytat-e Ön valamilyen gazdasági tevékenységet a Zetelaki Közbirtokossággal együttműködésben?

- ☐ Nem

- Fakitermelés
- Állat értékesítése
- Takarmány értékesítése
- Legeltetés

20. Folytatná-e a mezőgazdasági tevékenységet, ha megszűnne a területalapú támogatás (APIA)?

- Igen
- Nem
- Talán

21. Foglalkozna-e állattartással, ha a Zetelaki Közbirtokosság nem vállalna szerepet az értékesítésükben, illetve a legelők állattal való lefedésével járó juttatással.

- Igen
- Nem
- Talán

22. Vidékfejlesztés szempontjából mely tevékenységet javasolná megvalósítani a közbirtokosság által?

- Agroturisztikai egység létrehozása
- Vágóhíd építése
- Tanösvények kialakítása
- Uniós pályázatok lehívása mezőgazdasági gépekre

23. Elégedett Ön a Zetelaki Közbirtokosság vezetésével illetve az általuk végzett munka hatásával a település gazdasági fejlődésére?

- Nagyon elégedett
- Elégedett
- Kevésbé elégedett
- Egyáltalán nem elégedett

24. Elégedett Ön az arányjog/egyéni juttatás után járó tűzifa minőségével?

- Nagyon elégedett
- Elégedett
- Kevésbé elégedett
- Egyáltalán nem elégedett

25. A Zetelaki Közbirtokosság számos anyagi illetve természetbéli támogatást biztosít a község fejlődése érdekében (az Egyháznak, az Önkormányzatnak, az

iskoláknak, kulturális rendezvényeknek, utak- utcák karbantartására). Egyet ért Ön ezzel a támogatással?

- Igen
- Nem

Köszönöm szépen, hogy válaszaival hozzájárult a diplomadolgozatom elkészítéséhez!

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Zetelaka község elhelyezkedése Romániában, Hargita megyében	20
2. ábra: Zetelaka község és a környező városok, községek, falvak, erdők.....	21
3. ábra: Zetelaka község népességének megoszlása települések szerint (%)	23
4. ábra: A Zetelaki Közbirtokosság által kialakított rakodási rámpa	34
5. ábra: A Zetelaki Közbirtokosság fenyőfa csemete kertjének egy részlete	35
6. ábra: A zetelaki gyümölcsfeldolgozó üzem és termékei	35
7. ábra: A zetelaki kőbánya, és a kitermelt kővel feljavított út	36
8. ábra: Szakaszos legeltetés a zetelaki közbirtokosság legelőjén	37
9. ábra: A zetelaki közbirtokosság húsmarha-farmja	38
10. ábra: Nemek szerinti megoszlás (%).....	40
11. ábra: Életkor szerinti megoszlás (%).....	40
12. ábra: Lakhely szerinti megoszlás (%)	41
13. ábra: Foglalkozás szerinti megoszlás (%)	41
14. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%).....	42
15. ábra: Erdőtulajdonhoz jutás módja szerinti megoszlás (%)	43
16. ábra: A birtokolt erdő nagysága szerinti megoszlás (%)	43
17. ábra: Az erdőbirtok lakhelytől való távolsága (%).....	44
18. ábra: Az erdőtulajdonnal való szándék szerinti megoszlás (%)	44
19. ábra: Igényelné a közös tulajdon megszüntetését (%).....	45
20. ábra: Az egyéni gazdálkodás előnyei a társas gazdálkodással szemben (%)	46
21. ábra: Lehetőség a jövőbeni fakitermelésre (%).....	47
22. ábra: Igényelt támogatási típusok (%).....	48
23. ábra: Közgyűléseken való részvétel szerinti megoszlás (%).....	48
24. ábra: A közbirtokosság tevékenységi köreinek megítélése (%)	49
25. ábra: Gazdasági tevékenység szerinti megoszlás (%)	49
26. ábra: A terület alapú támogatás hatása a gazdálkodási kedvre (%).....	50
27. ábra: A közbirtokossági támogatás megszűnésének hatása a gazdálkodási kedvre (%)	50
28. ábra: A közbirtokosság gazdasági fejlődésének érdekében tett javaslatok (%)	51
29. ábra: A közbirtokosság eredményeivel való elégedettség mértéke (%).....	51
30. ábra: Az osztalék tűzifa minőségével való elégedettség mértéke (%)	52
31. ábra: Helyi intézmények támogatásában való egyetértés mértéke (%)	52
32. ábra: Közgyűléseken, döntéshozatalban való közreműködés mértéke (%).....	53

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Zetelaka község foglalkozásszerkezete (%).....	25
2. táblázat: Területhasznosítás szerinti megoszlás (km ² /%).....	26
3. táblázat: Projektportfólió.....	30
4. táblázat: A Zetelaki közbirtokosság húsmarha-farm takarmány költsége kategóriákra bontva (Kg/egyed/nap-%)	38

Függelék

NYILATKOZAT

Alulírott Szabó Gergely-Jenő, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Szent István Campus, Vidékfejlesztési agrármérnök szak nappali/levelező tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: 2023. év május hó 5 nap

Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védelemre javaslok/ nem javaslok*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023.05.03.

témavezető aláírása

DIPLOMADOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

Zetelaka község és a Zetelaki Közbirtokosság

Készítette: Szabó Gergely-Jenő

Vidékfejlesztési agrármérnök, MSc, szint Levelező tagozat Csíkszeredai Képzési Hely

MATE VFGI/Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Belső témavezető: Dr. Péli László, egyetemi docens, MATE VFGI/Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Zetelaki Közbirtokosság gazdasági ereje vidékfejlesztő hatással bír Zetelaka község számára. A tulajdonosok viszonyulása a megválasztott vezetőséghez eredményezi a közös munka gyümölcsét.

A dolgozatom a szakirodalmi áttekintésében taglaltam a vidék, vidékfejlesztés, valamint vidékgazdaság fogalomkörét, majd körbejártam a közbirtokosságok fejlődésének témakörét, érintve a közbirtokosság jelenlegi formájának kialakulásának történetét.

Saját kutatásomban Zetelaka község bemutatása, ezen belül a történelmi múltja, gazdasági és vállalkozásfejlesztése, mezőgazdasága és turizmusa a főbb témakörök, amely után a zetelaki közbirtokosság bemutatására fókuszáltam. Ugyanebben a fejezetben mutattam be kutatási eredményeimet, majd megfogalmaztam következtetéseimet és javaslataimat.

Kutatásom hipotézisei a következők:

H1: A terület alapú mezőgazdasági támogatás (APIA) ösztönző hatással van a mezőgazdasági munkákat végző gazdák számára.

H2: Az állattartó gazdák csökkentenék az állatállományt, ha a közbirtokosság csak a legeltetést biztosítaná.

H3: Zetelaka község egyik fő kitörési pontja a turizmusfejlesztés, a közbirtokosság támogatásával az agroturizmus fejlesztése által.